

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Економічний факультет
Кафедра обліку і оподаткування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
на тему **“ОБЛІК І АНАЛІЗ ВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ В УМОВАХ
ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ
ПІДПРИЄМСТВА”**

Виконав: студент групи ОО- 42
спеціальності 071 “Облік і оподаткування”

Холяви Діани Романівни
Керівник: к.е.н., доц. Шкроміда В. В.

Рецензент: Щур Р.І

Івано-Франківськ – 2024 р.

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Економічний факультет

Кафедра обліку і оподаткування

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

Спеціальність 071 “Облік і оподаткування”

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

(підпис)

Баланюк І.Ф.

“29” листопада 2023 р.

ЗАВДАННЯ на кваліфікаційну роботу студентки

Холяви Діани Романівни

1. Тема роботи: “Облік і аналіз виробничих витрат в умовах функціонування інформаційних систем підприємства”, керівник роботи: к.е.н., доц.. Шкроміда В.В.

2. Перелік питань, які потрібно розробити:

- розкрити сутність поняття «виробничі витрати»;
- обґрунтувати класифікацію виробничих витрат підприємства з метою їх обліку та аналізу;
- визначити нормативно-правове забезпечення обліку та аналізу виробничих витрат;
- дослідити особливості організації обліку виробничих витрат;
- охарактеризувати методику обліку виробничих витрат на підприємстві;
- надати пропозиції щодо вдосконалення обліку виробничих витрат в умовах функціонування інформаційних систем та технологій;
- проаналізувати динаміку і структуру понесених виробничих витрат;
- провести аналіз собівартості продукції;
- висвітлити зарубіжний досвід обліку виробничих витрат.

3. Дата видачі завдання 04.12.2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА	17.02.2024 р.	
2	РОЗДІЛ 2 ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ В УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ПІДПРИЄМСТВА	18.03.2024 р.	
3	РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ В УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ПІДПРИЄМСТВА	19.04.2024 р.	

Студент

Діана ХОЛЯВА

Керівник роботи

Віталій ШКРОМИДА

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА.....	6
1.1. Теоретична сутність поняття «виробничі витрати»	6
1.2. Класифікація виробничих витрат підприємства з метою їх обліку та аналізу	12
1.3. Нормативно-правове забезпечення обліку та аналізу виробничих витрат.....	20
РОЗДІЛ 2 ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ В УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ПІДПРИЄМСТВА	27
2.1. Організація обліку виробничих витрат	27
2.2. Методика обліку виробничих витрат на підприємстві.....	35
2.3. Шляхи вдосконалення обліку виробничих витрат в умовах функціонування інформаційних систем та технологій	41
РОЗДІЛ 3 АНАЛІЗ ВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ В УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ПІДПРИЄМСТВА	48
3.1. Аналіз динаміки і структури понесених виробничих витрат.....	48
3.2. Аналіз собівартості продукції.....	55
3.3. Зарубіжний досвід обліку виробничих витрат.....	62
ВИСНОВКИ	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	74
ДОДАТКИ	82

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В сучасних умовах глобалізації та інтенсивного розвитку інформаційних технологій, підприємства зобов'язані адаптуватися до нових викликів ринку, щоб залишатися конкурентоспроможними. Впровадження інформаційних систем дозволяє значно підвищити ефективність управління ресурсами, зокрема виробничими витратами, що є одним з основних факторів успішної діяльності будь-якої організації. Облік і аналіз виробничих витрат набуває особливої важливості в умовах швидкозмінного середовища, де точність і своєчасність інформації про витрати можуть вплинути на прийняття стратегічних і оперативних рішень. Інформаційні системи забезпечують можливість автоматизації процесів обліку та аналізу, що зменшує ймовірність помилок і покращує якість управлінських рішень. В умовах інтенсифікації виробничих процесів і збільшення обсягів даних, інформаційні системи стають необхідним інструментом для збору, обробки та аналізу інформації про витрати. Це дозволяє підприємствам оперативно реагувати на зміни ринкової кон'юнктури, оптимізувати виробничі процеси та знижувати собівартість продукції.

Крім того, інтеграція інформаційних систем з іншими управлінськими та обліковими системами підприємства сприяє створенню єдиного інформаційного простору, що забезпечує цілісність даних і підвищує прозорість фінансово-економічної діяльності. Сучасні інформаційні системи дозволяють здійснювати прогнозування та моделювання витрат, що є важливим інструментом для планування та бюджетування, а також сприяє підвищенню фінансової стійкості підприємства та забезпечує можливість адаптації до довгострокових змін у зовнішньому середовищі.

Таким чином, обрана нами тема «Облік і аналіз виробничих витрат в умовах функціонування інформаційних систем підприємства» є надзвичайно актуальною, оскільки її дослідження дозволить не лише вдосконалити

управління виробничими витратами, але й підвищити загальну ефективність діяльності підприємства в умовах сучасного ринку.

Мета і завдання дослідження. Мета роботи полягає у дослідженні теоретичних і методичних основ обліку та аналізу виробничих витрат в умовах функціонування інформаційних систем підприємства, а також наданні практичних рекомендацій щодо оптимізації цих процесів з використанням сучасних інформаційних технологій.

Досягнення мети дослідження вимагає вирішення наступних завдань:

- розкрити сутність поняття «виробничі витрати»;
- обґрунтувати класифікацію виробничих витрат підприємства з метою їх обліку та аналізу;
- визначити нормативно-правове забезпечення обліку та аналізу виробничих витрат;
- дослідити особливості організації обліку виробничих витрат;
- охарактеризувати методику обліку виробничих витрат на підприємстві;
- надати пропозиції щодо вдосконалення обліку виробничих витрат в умовах функціонування інформаційних систем та технологій;
- проаналізувати динаміку і структуру понесених виробничих витрат;
- провести аналіз собівартості продукції;
- висвітлити зарубіжний досвід обліку виробничих витрат.

Об'єктом дослідження є облік і аналіз виробничих витрат в умовах функціонування інформаційних систем підприємства. Базою дослідження виступає фінансово-господарська діяльність Товариства з обмеженою відповідальністю «РЕМОНТНО-БУДІВЕЛЬНА ДІЛЬНИЦЯ №14».

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методологічних та практичних аспектів обліку та аналізу виробничих витрат в умовах функціонування інформаційних систем.

Методи дослідження. При написанні дипломної роботи використовувались: діалектичний метод, узагальнення та групування для дослідження інформації щодо сутності категорій, пов'язаних з виробничими витратами; метод індукції та дедукції для визначення загальних тенденцій розвитку системи обліку виробничих витрат на підприємстві; розрахунково-аналітичний та графічний метод для проведення розрахунків і наочного відображення результатів дослідження та побудови таблиць і рисунків. У процесі дослідження опрацьовано праці українських вчених економістів.

Практичне значення одержаних результатів. У ході наукового дослідження зроблено висновки та розроблено рекомендації з методики обліку та аналізу виробничих витрат, які можуть бути використані у діяльності досліджуваного підприємства та інших підприємств даної галузі.

Структура роботи. Логіка дослідження визначила структуру бакалаврської роботи: вступ, 3 розділи, висновки, список використаних джерел із 66 найменувань. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи – 87 сторінок, у роботі міститься 7 таблиць, 10 рисунків та 5 додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Теоретична сутність поняття «виробничі витрати»

У сфері господарської діяльності, усі підприємства повинні здійснювати інвестиції у необхідні матеріальні ресурси та інфраструктуру для продовження своєї роботи. Такі витрати є обов'язковою умовою для ефективного функціонування будь-якого підприємства. Однак слід зазначити, що зниження цих витрат є стратегічно важливим завданням для всіх підприємств, оскільки вони є ключовим чинником у визначенні конкурентоспроможності на ринку. Крім того, правильне управління витратами і відповідна система обліку є вирішальними для досягнення успіху в управлінні підприємством.

Протягом історії людства, розуміння та управління витратами пройшло через численні етапи еволюції. Від давніх епох до сучасності ця тема відігравала ключову роль у розвитку економіки та управління.

Так, навіть у стародавньому Єгипті виконувалось нормування витрат, що включало оцінку витрат основних ресурсів. Витрати, необхідні підприємству для виготовлення продукції, є витратами виробництва, які виникали з давніх часів, з моменту, коли людина почала створювати речі для своїх потреб. Тоді не було усвідомлення того, що були витрачені ресурси, час і праця. Поняття різниці між витратами на виробництво продукції та витратами під час її продажу не було зрозумілим. Головною метою була торгівля, і виробництво функціонувало на ринку. Таким чином, економічні результати оцінювалися на рівні підприємства шляхом порівняння всіх витрат з усіма доходами.

Започаткування використання подвійного запису, що був впроваджений Лукою Пачолі (1445-1515), відзначив початок еволюції обліку виробничих витрат і сприяв виникненню спроб їх класифікації. Так, Лука

Пачолі розрізняв три основні класифікаційні групи витрат: щодо підприємства, продукту та господарського процесу. За цими групами всі витрати розділялися на торгові та внутрішньогосподарські, прямі та непрямі, регулярні та надзвичайні. Навіть якщо ця класифікація спрямована на витрати обігу, вона також включала в себе виробничі витрати [4].

Історія економічних досліджень показує, що термін «виробничі витрати» почав уявлятися більш чітко в XVII столітті завдяки працям Вільяма Петті. У його «Трактаті про податки та збори» (1662 р.), він висвітлює теорію формування витрат на виробництво та встановлює закон вартості. У 1776 році, в своїх «Роздумах про створення та розподіл багатств», реформатор феодалізму Жак Тюрго досліджує питання вартості, грошей та процесу формування цін. Ця праця відкрила двері для відображення в облікових системах того часу таких понять, як витрати, результати і так далі, і стала важливим джерелом інтелектуального натхнення для наступних дослідників [64].

Адам Сміт і Девід Рікардо, відомі класики політекономії, внесли значний вклад у розвиток трудової теорії вартості. Сміт вперше ввів поняття абсолютних витрат, включаючи заробітну плату, прибуток і ренту. Рікардо, у свою чергу, розглядав витрати як заробітну плату і прибуток, і підкреслював, що вартість продукції включає не лише витрати на працю, а й на засоби виробництва. Він також вніс великий внесок у розвиток теорії альтернативних витрат. Пізніше теорія «чистої теорії трудових витрат» була замінена теорією витрат виробництва, яка враховує, що кількість праці є лише одним із факторів, які визначають вартість [10].

Згідно з концепцією Карла Маркса, витрати виробництва – це те, скільки коштує товар капіталісту, а саме сума витрат на придбання засобів виробництва і робочої сили (постійного і змінного капіталу) [58].

Відповідно до думки Вільяма Сеніора, витрати на виробництво включають два ключових компонента: працю і капітал. Ці елементи є важливими для визначення кількісної вартості товару під час обміну. Однак

важливо враховувати також доступність та корисність товару, оскільки ці фактори істотно впливають на його оцінку. Вартість формується під впливом витрат на виробництво, які включають у себе прибуток, процентні виплати та заробітну плату, і є ключовими компонентами визначення ціни товару. За словами Сеніора, витрати на виробництво впливають на установлення цін, але лише орієнтовно, не встановлюють їх жорстко. Він аргументує, що витрати на виробництво можна порівняти, виражаючи їх у грошовій формі. Таким чином, вони фактично виступають як «регулятор» цін, але остаточне визначення цін залежить від попиту та пропозиції [58].

Отож, проаналізувавши вище наведену інформацію, щодо розуміння науковцями поняття «виробничі витрати», встановлено, що відповідно до етапу розвитку суспільства, розуміння та трактування даного поняття також розширювалось і вдосконалювалось. Усі етапи історії економіки підтверджують ключове значення управління витратами для успішної діяльності підприємств. Розуміння витрат та їх класифікація є важливими аспектами для ефективного функціонування на ринку.

На сьогоднішній день існує велика кількість підходів українських науковців щодо сутності поняття «витрати», без врахування аспекту виробничі та виділяючи їх з точки зору економічної категорії (що наведено нижче) та об'єкту бухгалтерського обліку (додаток А).

Так, на думку Грінченка А. В. витрати – вартість усіх ресурсів, що використовуються в процесі діяльності підприємства для досягнення основної мети [14].

Дерій В. А. видаляє витрати, як повністю або частково використані у процесі господарсько-фінансової діяльності підприємства запаси, необоротні активи, трудові й інтелектуальні ресурси, а також зменшення (погашення) зобов'язань підприємства перед бюджетом, кредиторами й іншими юридичними та фізичними особами [15].

У своїх працях Козаченко Г. В., Погорелов Ю. С., Хлап'юнов Л. Ю., Макухін Г. А. схиляються до думки, що витрати є неминучими затратами

підприємства, які сформувалися раніше й перетворилися на минулі в цьому звітному періоді [27].

На думку Мошковської О. А. витрати – це вартісне оцінювання ресурсів, які підприємство використовує в процесі здійснення своєї господарської діяльності [37].

Так, Ростовська Г. В. трактує витрати як економічну категорію, яка відображає грошово-матеріальні ресурси, використані підприємством для здійснення його виробничо-господарської діяльності й досягнення поставленої мети за умови застосування найефективнішого варіанта їх використання [59].

Скрипник М. І. виділяє витрати як грошові та матеріальні ресурси, які використані протягом певного періоду в господарському процесі підприємства, а також показник ефективності діяльності господарюючого суб'єкта [56].

Турило А. М. вважає, що витрати – грошове вираження величини економічних ресурсів підприємства у застосованій і споживаній формах, необхідних для здійснення його виробничо-господарської діяльності й досягнення поставленої мети [60].

На думку Бутинця Ф. Ф. поняття «витрати» слід трактувати в ширшому розумінні. Тому автор пропонує поняття «витрати на виробництво продукції» трактувати як грошовий вираз величини ресурсів, використаних в процесі виробництва, та розмір яких можна безпосередньо віднести до конкретного виду продукції [8].

На нашу думку дане твердження найбільш ширше розкриває сутність поняття «витрати» із врахуванням сфери діяльності підприємства, а саме виробничої, адже включає два важливих аспекти: витрати відображають розмір та характер використаних ресурсів; інформація відображається у фінансових показниках (грошове вираження).

Отож, українські науковці висловлюють різні погляди на сутність поняття «витрати», але усі вони визначають їх як використання ресурсів у

господарській діяльності підприємства. Зокрема, Грінченко А. В., Дерій В. А. та інші зазначають, що витрати включають різні види ресурсів та зменшення зобов'язань. Кожен з дослідників підкреслює важливість витрат для досягнення цілей підприємства та їхню роль у фінансових показниках. Різноманітність підходів до розуміння витрат свідчить про їхню складність та значущість у господарській діяльності.

Поняття «витрати» наводиться і у нормативно правових документа, де охоплює широкий спектр ресурсів, коштів або активів, які споживаються або витрачаються у процесі господарської діяльності чи виробництва. Зокрема:

У Національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [40] (далі НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності») наведено наступне твердження: витрати - зменшення економічних вигод у вигляді зменшення активів або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілення власниками) [40].

Відповідно до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» [41] (далі НП(С)БО 16 «Витрати»), витратами звітного періоду визнаються або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені [41].

Поняття «витрати» охоплює широкий спектр ресурсів, коштів або активів, які витрачаються у процесі господарської діяльності чи виробництва. НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [40] та НП(С)БО 16 «Витрати» [41] визначають витрати як зменшення економічних вигод у вигляді зменшення активів або зростання зобов'язань, що призводить до скорочення власного капіталу підприємства.

Дослідження теоретичної сутності поняття «виробничі витрати», дозволило систематизувати підходи науковців щодо розуміння даного твердження у декілька етапів (рис. 1.1).

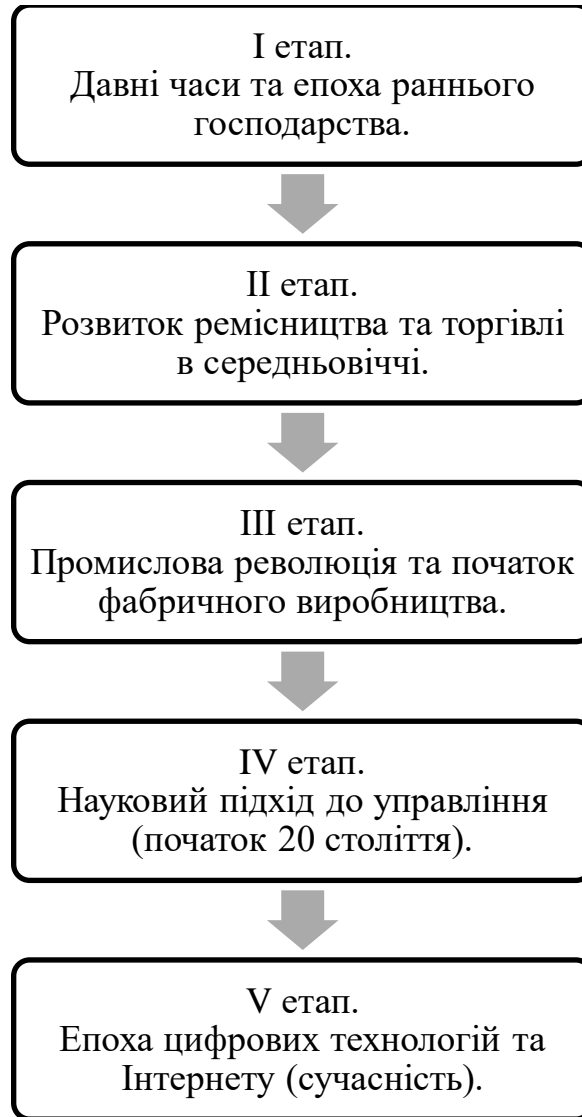

Рис. 1.1. Еволюція підходів до розуміння поняття «виробничі витрати» у наукових дослідженнях*

*Джерело: розроблено автором.

I етап. Давні часи та епоха раннього господарства. У цей період витрати зазвичай розглядалися як необхідна частина виробництва, але їхнє управління не мало системності та стратегічного підходу.

II етап. Розвиток ремісництва та торгівлі в середньовіччі. Поява ремесел та торговельних мереж спонукала до більш систематичного обліку витрат для забезпечення прибутковості діяльності.

III етап. Промислова революція та початок фабричного виробництва. Зростання масштабів виробництва та розвиток фабричної системи стимулювали необхідність удосконалення методів обліку та контролю за витратами.

IV етап. Науковий підхід до управління (початок 20 століття). Вчені та теоретики почали розробляти методи аналізу та контролю витрат, враховуючи наукові принципи та системність підходу.

V етап. Епоха цифрових технологій та Інтернету (сучасність). Впровадження комп'ютерів та програмного забезпечення для управління витратами революціонізувало процеси аналізу та оптимізації витрат на підприємствах.

Дані етапи відображають поступовий розвиток у розумінні та управлінні витратами, що ставався на протязі століть та ще продовжує свій розвиток з використанням новітніх технологій та методів управління.

1.2. Класифікація виробничих витрат підприємства з метою їх обліку та аналізу

У контексті сучасних вимог до управління та обліку, розуміння та належне використання класифікації виробничих витрат набуває особливого значення для підприємств. Ефективна класифікація витрат, спрямована на їх систематизацію та розподіл залежно від їхнього характеру та впливу на виробництво, є ключовою для забезпечення точного обліку та аналізу економічної діяльності. Оскільки витрати виникають на різних етапах виробництва та мають різний вплив на собівартість продукції, їх правильна класифікація дозволяє підприємству отримати обґрунтовану інформацію для прийняття стратегічних управлінських рішень. Відтак, вивчення та

впровадження науково обґрунтованої класифікації витрат стає ключовим аспектом у сучасному управлінні підприємством.

Складність у визначенні класифікації витрат впливає з різноманітності виробничих процесів, розмаїття технологій та різних масштабів виробництва. Витрати можуть виникати в різний час і місцях, а їх характер може бути як одноелементним, так і складним, залежно від того, чи прямо вони відносяться до виробництва, чи є непрямими. Деякі витрати залежать від обсягу виробленої продукції, тоді як інші не мають такої залежності. Таким чином, правильна класифікація витрат має велике значення для управління ними, особливо у контексті калькуляції собівартості продукції для різноманітних потреб управління.

Класифікація (відповідно до загального розуміння) – це один із методів пізнання та вивчення об'єктів. Її суть у розподілі досліджуваних об'єктів на класи на базі визначених загальних властивостей об'єктів та закономірних зв'язків між ними [54].

Класифікація витрат – це систематизація різних видів витрат на підприємстві за певними критеріями або параметрами, що дозволяє більш ефективно вести облік, аналізувати та контролювати витрати у процесі діяльності підприємства [29].

Класифікація витрат у виробництві є предметом ретельного дослідження в теорії обліку та аналізу. Вона не лише теоретично важлива, але й має практичне застосування. Групування витрат за певними ознаками становить основу для обліку та аналізу собівартості продукції. По суті, це допомагає не лише визначити вартість виробництва, а й встановити ціни на продукцію та здійснити раціональний контроль за витратами. Така класифікація є важливим інструментом для ефективного управління витратами та ефективного економічного аналізу. Це дозволяє зрозуміти, які фактори впливають на собівартість, і виявити можливості для її зниження. Коректний підхід до класифікації витрат є ключовим у формуванні ефективної системи обліку витрат у виробництві.

Класифікація виробничих витрат для організації бухгалтерського обліку та економічного аналізу наведена на рис. 1.2. та сформована на основі аналізу досліджень українських науковців.

Так, виробничі витрати можуть бути класифіковані за центрами відповідальності або за місцем їх виникнення, що включає наступні категорії: витрати виробництва, які пов'язані з усім виробничим процесом підприємства, які виникають на різних етапах виробництва товарів або послуг; витрати цеху, які виникають в конкретних цехах або розділах підприємства, де проводиться певний вид виробничої або технологічної діяльності; витрати дільниці, які виникають на певних дільницях або відділах в межах цеху чи технологічного переділу. вони можуть бути пов'язані з певними видами обробки або виготовлення конкретних компонентів; витрати технологічного переділу, що виникають на певних етапах технологічного процесу виробництва, наприклад, обробка, монтаж або упаковка; витрати служби пов'язані з роботою адміністративних або підтримуючих служб, таких як бухгалтерія, кадри, інженерна служба тощо.

За видами продукції, робіт, послуг виробничі витрати систематизують: за типами продукції розділення витрат в залежності від виду виробленої продукції (витрати на виготовлення електроніки будуть відрізнятися від витрат на виробництво текстилю або харчових товарів); видами робіт – витрати розділені залежно від характеру виконуваних робіт або послуг (будівництво, ремонтні роботи, інженерні послуги тощо); видами послуг – транспортні, консультаційні, фінансові тощо.

За єдністю складу виділяють: одноелементні витрати, що виникають, коли весь обсяг витрат можна однозначно пов'язати з конкретним продуктом, послугою або операцією; комплексні витрати:, які складаються з декількох компонентів і не можуть бути розділені однозначно між різними видами продукції або послуг.

За центрами відповідальності (місцем де виникають витрати)	<ul style="list-style-type: none"> • витрати виробництва • цеху • дільниці • технологічного переділу • служби
За видами продукції, робіт, послуг	<ul style="list-style-type: none"> • за типами продукції • видами робіт • видами послуг
За єдністю складу	<ul style="list-style-type: none"> • витрати одноелементні • витрати комплексні
За способами перенесення вартості на продукцію	<ul style="list-style-type: none"> • витрати прямі • витрати непрямі
За ступенем впливу обсягу виробництва на рівень витрат	<ul style="list-style-type: none"> • витрати постійні • змінні • умовно-змінні • умовно-постійні
За календарними періодами	<ul style="list-style-type: none"> • витрати поточні • довгострокові • одноразові
За доцільністю витрачання	<ul style="list-style-type: none"> • продуктивні • непродуктивні
За визначенням відношення до собівартості продукції	<ul style="list-style-type: none"> • витрати на продукцію • витрати періоду
За роллю в процесі виробництва	<ul style="list-style-type: none"> • витрати основні • накладні
За доцільністю	<ul style="list-style-type: none"> • продуктивні • непродуктивні
Залежно від прийняття рішення	<ul style="list-style-type: none"> • релевантні • нерелевантні
За можливістю здійснення контролю	<ul style="list-style-type: none"> • контрольовані • неконтрольовані
За можливістю охоплення планом	<ul style="list-style-type: none"> • планові • позапланові

Рис. 1.2. Класифікація виробничих витрат підприємства з метою їх обліку та економічного аналізу*

*Джерело: розроблено автором на основі [28, 29, 62, 36, 20].

За способами перенесення вартості на продукцію виробничі витрати є: прямі: можуть бути безпосередньо віднесені до конкретного виробництва продукції або надання послуги; непрямі: не можуть бути безпосередньо віднесені до певного виробництва або послуги, оскільки вони пов'язані з загальними витратами підприємства.

Виробничі витрати розрізняють за ступенем впливу обсягу виробництва на рівень витрат: постійні витрати залишаються сталими незалежно від змін обсягу виробництва або виробленої продукції; змінні витрати змінюються пропорційно до зміни обсягу виробництва або виробленої продукції; умовно-змінні витрати можуть змінюватися, але не в повному обсязі пропорційно до зміни обсягу виробництва. вони можуть змінюватися лише до певної межі або з певною затримкою. наприклад, деякі види енергії або ремонтні витрати; умовно-постійні витрати, які насправді є постійними, але можуть змінюватися у великому обсязі при великих змінах у виробництві або обсягах.

За календарними періодами виробничі витрати поділяються на такі категорії: поточні витрати, які виникають і сплачуються протягом короткострокових календарних періодів, зазвичай менше року, вони включають оплату праці, покупку сировини та матеріалів, витрати на електроенергію тощо; довгострокові витрати, які розподіляються на кілька періодів і сплачуються протягом тривалого періоду, що перевищує один рік, вони зазвичай пов'язані з капітальними витратами, такими як будівництво заводу або введення нової технології; одноразові витрати, які виникають лише один раз і не повторюються в подальшому (витрати на придбання нового обладнання, проведення великих ремонтів або інвестиції в розвиток нових продуктів).

За доцільністю витрачання виробничі витрати можна класифікувати на такі категорії: продуктивні витрати, які спрямовані на виробництво товарів або послуг, що приносять прибуток або користь підприємству, вони сприяють підвищенню продуктивності праці, покращенню якості продукції

або розширенню ринків збуту; непродуктивні витрати, які не приносять прямого прибутку або користі підприємству, можуть бути пов'язані з адміністративними витратами, витратами на управління або витратами, що не приносять прямого економічного ефекту для підприємства.

За визначенням відношення до собівартості продукції витрати можна поділити на: витрати на продукцію, що прямо пов'язані з виробництвом конкретної продукції або послуги, включають в себе витрати на сировину, матеріали, працю, амортизацію обладнання та інші витрати, які можна прямо віднести до виробництва конкретної одиниці продукції; витрати періоду:, які не можуть бути прямо віднесені до конкретної одиниці продукції і включають у себе загальновиробничі та управлінські витрати, такі як витрати на заробітну плату управлінського персоналу, витрати на оренду приміщень, рекламні витрати тощо.

За роллю в процесі виробництва витрати доцільно поділити на: витрати основні, які пов'язані з придбанням або виготовленням основних виробничих засобів, таких як машини, обладнання, будівлі та ін., вони спрямовані на створення основної виробничої потужності і зазвичай амортизуються протягом тривалого періоду, відповідно до їхнього корисного терміну; витрати накладні, які не пов'язані безпосередньо з виробництвом конкретної продукції, але включають в себе загальновиробничі та управлінські витрати, такі як витрати на управління, утримання виробництва, загальноорганізаційні витрати та ін., вони розподіляються на всю виробничу діяльність підприємства і не можуть бути прямо віднесені до окремих виробничих одиниць.

За доцільністю витрачання вони можуть бути: продуктивними є витрати спрямовані на виробництво товарів або послуг, що приносять прибуток підприємству, сприяють покращенню виробничого процесу та збільшенню обсягу продукції; непродуктивними є витрати, що не призводять до створення товарів або послуг, які могли б бути реалізовані на ринку або приносили б прибуток..

Залежно від відповідності до прийняття рішень, виробничі витрати можуть бути: релевантними – мають прямий вплив на рішення та можуть бути враховані при прийнятті управлінських рішень, їх аналіз допомагає здійснювати обґрунтовані стратегічні та операційні вибори; нерелевантними – не мають прямого впливу на конкретне прийняття рішення або не можуть бути враховані при аналізі альтернатив, можуть бути ігноровані при управлінському аналізі та прийнятті рішень.

За можливістю контролю витрати виробництва поділяються на: контрольовані, які можна ефективно контролювати та впливати на них шляхом введення відповідних управлінських заходів та політик; неконтрольовані, які складно або неможливо контролювати через їхню природу, властивості або зовнішні обставини. вони можуть бути менш передбачуваними або важкими для управління.

За можливістю охоплення планом доцільним є розподіл виробничих витрат на: планові, що передбачаються, плануються та включаються у план діяльності підприємства на певний період часу, їхні обсяги та структура заздалегідь визначаються відповідно до стратегічних та операційних цілей підприємства; позапланові, які виникають несподівано або внаслідок непередбачуваних обставин і не були передбачені або включені у план діяльності підприємства.

Класифікація виробничих витрат є важливим інструментом для організації бухгалтерського обліку та економічного аналізу виробничої діяльності підприємства. Вона дозволяє систематизувати різноманітні види витрат за різними ознаками, що допомагає управлінцям отримувати зрозумілу та структуровану інформацію.

Ще одним важливим критерієм розподілу виробничих витрат є групування за видами, до якого входять: класифікація за економічними елементами та класифікація за статтями калькуляції.

Згідно класифікації за економічними елементами, витрати згруповано наступним чином (додаток Б): матеріальні витрати; витрати на оплату праці; відрахування на соціальні заходи; амортизація; інші операційні витрати [31].

Дана класифікація важлива для ефективного контролю та управління витратами підприємства, адже цей підхід допомагає систематизувати та аналізувати витрати залежно від їх економічної природи, що сприяє кращому розумінню структури витрат і встановленню факторів, які впливають на собівартість продукції.

Класифікація витрат за статтями калькуляції використовується для формування калькуляційних показників (додаток В), які розкривають витрати, пов'язані з виготовленням продукції, наданням певних послуг або виконанням робіт. Це допомагає визначити вартість виробництва кожної одиниці продукції, а також собівартість конкретних видів робіт чи послуг.

Галузі промисловості суттєво розрізняються за структурою собівартості продукції. В одних галузях приваляють витрати на заробітну плату (трудомісткі галузі), в других – матеріальні витрати (матеріаломісткі галузі), в третіх – витрати на електроенергію (енергомісткі галузі), в четвертих – амортизація (фондомісткі галузі) та ін. Аналіз структури дозволяє виявити ті витрати на виробництво продукції, які займають значну питому вагу в собівартості продукції. Навіть незначне зниження рівня таких витрат може зіграти важливу роль в підвищенні ефективності виробництва підприємства і виявлення невикористаних резервів зниження собівартості продукції [55].

Отже, згідно з калькуляцією, витрати класифікуються відповідно до місця та призначення їх виникнення, а також застосовуються до кожного типу продукту за допомогою прямих або непрямих методів. Дана система класифікації витрат є унікальною для кожної галузі виробництва або ж і для кожного окремого підприємства, тому склад статей витрат відрізняється в залежності від різноманітності сфер діяльності.

1.3. Нормативно-правове забезпечення обліку та аналізу виробничих витрат

Сучасні підприємства не можуть ефективно функціонувати без належного законодавчого сприяння у сфері бухгалтерського обліку і аналізу витрат виробництва. Існує велика кількість правових актів, які регулюють цю сферу діяльності. За останні два десятиріччя було розроблено та впроваджено сучасне законодавство, яке постійно змінюється під впливом різноманітних факторів, таких як соціальні, інтеграційні, економічні та інші.

На сьогоднішній день українське законодавство, що стосується регулювання бухгалтерського обліку та аналізу виробничих витрат, складається з багатьох рівнів, і воно потребує постійного оновлення та удосконалення внаслідок змін у суспільстві, інтеграційних та технологічних процесів. Залежно від їх призначення та статусу нормативні документи можна розглядати як частину трьохрівневої системи (рис. 1.3):

I рівень – міжнародний, визначає правила ведення бухгалтерського обліку виробничих витрат відповідно до міжнародних стандартів і положень;

II рівень – державний, встановлює основні принципи українського законодавства, включаючи правила бухгалтерського обліку, зокрема витрат виробництва, а також визначає мету обліку, методи регулювання та основні критерії формування повної та достовірної інформації про виробничі витрати на підприємстві;

III рівень – підприємства, зазначає самостійно розроблені підприємством документи для обліку виробничих витрат, відповідно до специфіки і галузі своєї виробничої діяльності.

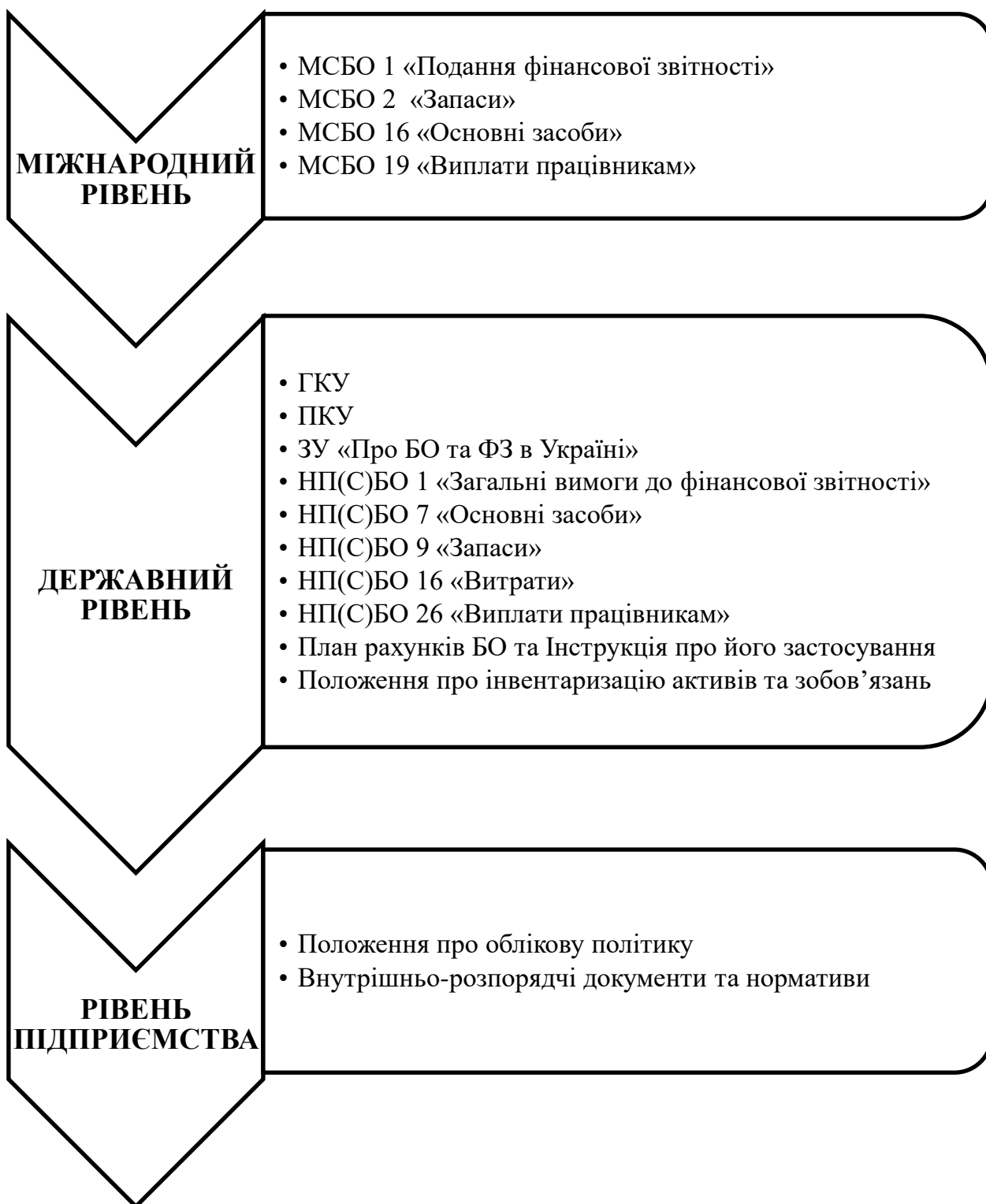

Рис. 1.3. Рівні нормативно-правового забезпечення обліку та аналізу виробничих витрат*

*Джерело: розроблено автором.

Організація обліку виробничих витрат на підприємствах, що мають значний суспільний вплив, публічні акціонерні товариства, а також підприємства, які діють у сфері видобутку корисних копалин загальнодержавного значення та інші, здійснюється з урахуванням міжнародних стандартів у сфері бухгалтерського обліку. Також й всі інші підприємства можуть вільно обирати дотримання цих стандартів на власний розсуд.

Міжнародний рівень:

1. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансової звітності» [32] (далі МСБО 1 «Подання фінансової звітності») встановлює основи для подання загальної фінансової звітності, щоб забезпечити порівнянність з попередніми періодами та іншими підприємствами, включаючи облік виробничих витрат.

2. У Міжнародному стандарті бухгалтерського обліку 2 «Запаси» [35] (далі МСБО 2 «Запаси») зосереджено принципи визнання, виміру та відображення оборотних активів, включаючи запаси, та визнання витрат, пов'язаних із виробництвом, які належать до виробничих витрат.

3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби» [33] (далі МСБО 16 «Основні засоби») регулює відображення в бухгалтерському обліку виробничих витрат пов'язаних з амортизацією та ремонтом основних засобів, які безпосередньо залучені у виробництво.

4. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 19 «Виплати працівникам» [34] (далі МСБО 19 «Виплати працівникам») регулює визнання і нарахування заробітної плати, відпусток, страхування працівникам виробничого відділу, що у обліку відобразатиметься як виробничі витрати.

Необхідно враховувати, що законодавчі документи кожної країни мають пріоритет перед міжнародними. Важливо розуміти, що встановлені законодавством положення та стандарти бухгалтерського обліку не повинні суперечити міжнародним стандартам.

Державний рівень:

1. Господарський кодекс України № 436-IV від 16.01.2003 р. (зі змінами і доповненнями) [13] (далі ГКУ) визначає фундаментальні принципи, за якими здійснюють свою діяльність суб'єкти господарювання в Україні, і включає в себе вказівки стосовно створення та операційного управління підприємствами, а також регламентує права та обов'язки підприємців.

2. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010 р. (зі змінами і доповненнями) [51] (далі ПКУ). Даний документ встановлює перелік осіб, які повинні сплачувати податки, визначає розмір податку та методи його обчислення, а також встановлює правила щодо ведення обліку податків; вказує на необхідність ретельної перевірки витрат, що підлягають оподаткуванню, і забезпечує контроль за їхнім відображенням у фінансовій звітності перед сплатою податку до бюджету; Крім того, даний документ визначає відповідальність підприємств перед податковими органами за несвоєчасну або неправильну сплату податків у різних формах, будь то фінансові санкції, матеріальні штрафи чи інші заходи.

3. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996-XIV від 16.07.1999 р. (зі змінами і доповненнями) [16] (далі ЗУ «Про БО та ФЗ в Україні») визначає основні принципи та норми бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності; регулює порядок організації бухгалтерського обліку на підприємствах, включаючи вимоги до первинних облікових документів і реєстрів обліку; встановлює загальні вимоги до складання фінансової звітності та визначає процедури відображення витрат і результатів обліку у фінансовій звітності.

4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73 (зі змінами і доповненнями) [40] (далі НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності») визначаються цілі, структура та принципи складання фінансової звітності, а також вимоги

до визнання та розкриття її складових. В цьому документі також уточнюється важливість правильного визнання витрат і контроль за їхнім відображенням у фінансовій звітності, а також для їхньої економічної оцінки.

5. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. № 92 (зі змінами і доповненнями) [43] (далі НП(С)БО 7 «Основні засоби») визначає витрати пов'язані з обліком основних засобів підприємства (амортизація, ремонт та ін.), які відноситимуться до виробничих.

6. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 20.10.1999 р. № 246 (зі змінами і доповненнями) [44] (далі НП(С)БО 9 «Запаси») встановлює правила та процедури обліку запасів підприємства, які використовуються у виробництві та можуть належати до виробничих витрат.

7. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318 (зі змінами і доповненнями) [41] (далі НП(С)БО 16 «Витрати») створює систему класифікації різних видів витрат, включаючи ті, що стосуються виробництва; встановлює загальний порядок визнання цих витрат і надає правила їхнього розподілу; визначає принципи формування інформації про витрати підприємства в бухгалтерському обліку та вимоги до її включення в фінансову звітність; допомагає ефективно організувати облік операцій, пов'язаних із виробничими витратами підприємства та забезпечує правильне відображення витрат виробництва у фінансовій звітності.

8. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 26 «Виплати працівникам» затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 28.10.2003 р. № 601 (зі змінами і доповненнями) [42] (далі НП(С)БО 26 «Виплати працівникам») визначає, як витрати, пов'язані з оплатою праці та відпустками працівників, визнаються та включаються у витрати виробництва.

9. У Плані рахунків бухгалтерського обліку та Інструкції про його застосування затвердженого Наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р.№ 291 (зі змінами і доповненнями) [50, 18] наводиться структурований перелік рахунків бухгалтерського обліку, що відображають господарські операції пов'язані з виробничими витратами.

10. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 02.09.2014 р. № 879 (зі змінами і доповненнями) [52] визначає процедури та правила, які стосуються перевірки, підтвердження та обліку активів і зобов'язань, які пов'язані з нормуванням, використанням, списанням виробничих витрат на підприємстві.

Рівень діяльності підприємства:

1. Положення про облікову політику відносно виробничих витрат визначає ключові аспекти обліку цих витрат на підприємстві; встановлює перелік змінних та постійних витрат, що допомагає належним чином класифікувати витрати та керувати ними; затверджує базу для розподілу загальноновиробничих витрат, що є важливим кроком у визначенні повної вартості виробництва; надає методи калькулювання виробничої собівартості продукції, що дозволяє ефективно визначати витрати, пов'язані з виробництвом товарів або послуг. Дані аспекти сприяють належному управлінню фінансовою діяльністю підприємства та забезпечують точність відображення витрат у фінансовій звітності.

2. Внутрішньо-розпорядчі документи та нормативи, які регулюють виробничі витрати, є документами, розробленими керівництвом підприємства для координації роботи персоналу, який займається виробничими витратами, ними можуть бути інструкції, накази, рішення, постанови, розпорядження та інші документи, спрямовані на належне управління, правильне відображення в обліку та ефективне використання виробничих витрат на підприємстві.

Отже, кожен з трьох рівнів нормативно-правового регулювання обліку виробничих витрат має свої пріоритети та переваги, що відображаються у їх правовому статусі та функціональних можливостях. Міжнародний рівень виступає в якості основи для створення загальноприйнятих міжнародних стандартів, що забезпечують уніфікацію та порівнянність фінансової звітності між різними країнами. Державний рівень визначає специфіку обліку витрат виробництва відповідно до національного законодавства та встановлює обов'язкові вимоги для всіх підприємств у країні. На рівні підприємств формулюються внутрішні правила та процедури, враховуючи конкретні умови і потреби самого підприємства. Загальна мета цих рівнів полягає в забезпеченні точного, систематичного та ефективного обліку виробничих витрат, що є ключовим аспектом управління фінансовою діяльністю підприємства.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ В УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Організація обліку виробничих витрат

У поточних умовах економіки, підприємства, які займаються виробництвом, активно стежать за тим, щоб збільшити свої обсяги продукції, знизити витрати на її виробництво та збільшити свій прибуток. Витрати є одним з основних чинників, які визначають фінансовий стан підприємств, їх конкурентоспроможність та інші показники, які характеризують фінансову стабільність, стан та можливості на підприємств. Ефективне управління витратами та систематичний аналіз є критично важливими для успішного функціонування підприємства.

Дослідження особливостей організаційно-методичних аспектів обліку виробничих витрат в умовах функціонування інформаційних систем підприємства, проведено на прикладі фінансово-господарської діяльності Товариства з обмеженою відповідальністю «РЕМОНТНО-БУДІВЕЛЬНА ДІЛЬНИЦЯ №14» (далі ТОВ «РБД №14»), яке знаходиться за адресою Івано-Франківська область, Рогатинський район, місто Рогатин, вулиця Мухи 10. Підприємство зареєстроване на загальній системі оподаткування та є платником Податку на додану вартість.

Основними видами діяльності даного підприємства, відповідно до Класифікації видів економічної діяльності, є оптова торгівля деревиною, будівельними матеріалами та санітарно-технічним обладнанням (46.73); лісозаготівлі (02.20); лісопильне та стругальне виробництво (16.10); виробництво фанери, дерев'яних плит і панелей, шпону (16.21); виробництво інших виробів з деревини; виготовлення виробів з корка, соломки та рослинних матеріалів для плетіння (16.29). Тому дане підприємство підходить для дослідження обраної нами теми.

При дослідженні організації обліку виробничих витрат визначено її предмет та основні завдання, які є характерними для ТОВ «РБД №14». Зокрема, предметом організації бухгалтерського обліку виробничих витрат є:

- закупівля сировини (лісу, деревини) або готової продукції для торгівлі;
- витрати на обробку сировини (пилку, сушку, обробку);
- енергетичні ресурси для виробництва (паливо, електроенергія);
- заробітна плата та соціальні виплати працівникам виробництва;
- витрати на транспортування сировини та готової продукції;
- витрати на обслуговування та ремонт виробничого обладнання;
- витрати на складування і зберігання матеріалів та готової продукції;
- операційні витрати (адміністративні витрати, витрати на управління).

Основними завданнями організації обліку виробничих витрат на досліджуваному підприємстві виступають:

- точне фіксування всіх витрат, пов'язаних з виробництвом, з метою забезпечення об'єктивності та достовірності фінансової звітності;
- контроль за витратами та їх ефективністю, щоб забезпечити раціональне використання ресурсів і мінімізацію зайвих витрат;
- забезпечення інформацією про витрати для прийняття управлінських рішень щодо оптимізації виробничих процесів, планування продукції та ресурсного забезпечення;
- визначення собівартості виробництва для кожного виду продукції з метою формування ціноутворення та прибутковості підприємства;
- забезпечення відповідності обліку виробничих витрат вимогам законодавства та стандартів бухгалтерського обліку.

Принципи – є підґрунтям організації обліку виробничих витрат на підприємстві. Так, під принципом розуміють незмінну, універсальну

характеристику певного явища, яка залишається сталою незалежно від обставин чи умов. Принцип є основою, початком та керівною ідеєю у будь-яких відносинах [24, с. 119].

Однак часто принципи ведення обліку та організації обліку на підприємстві ототожнюють, що є неправильним [1, с. 789]. Загальноприйняті принципи ведення бухгалтерського обліку наведені у ЗУ «Про БО та ФЗ в Україні» [16] і є наступними: повне висвітлення; автономність; послідовність; безперервність; нарахування; превалювання сутності над формою; єдиний грошовий вимірник; інші принципи, визначені міжнародними стандартами або національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, або національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку в державному секторі залежно від того, які з наведених стандартів застосовуються підприємством [16].

При цьому, на думку Августової О. О. до принципів організації обліку, тобто базових положень, на основі яких керівництво підприємств організовує єдину систему бухгалтерського обліку, відносять цілісність, всебічність, динамічність, пропорційність, адаптивність [1, с. 789].

Одним з ключових етапів функціонування та управління підприємством є ухвалення та практичне застосування у своїй діяльності облікової політики підприємства. У господарській діяльності ТОВ «РБД №14» даний документ – відсутній. Тому рекомендуємо керівництву підприємства його розробити і затвердити, із врахуванням у частині організації бухгалтерського обліку виробничих витрат складових елементів, які наведено у додатку Д. Зазначені елементи забезпечать:

- чітке визначення та систематизацію процесу обліку витрат;
- оптимальне використання ресурсів та зменшення можливих витрат;
- відповідність бухгалтерського обліку виробничих витрат вимогам законодавства;

– надання надійної інформації для прийняття управлінських рішень та планування діяльності підприємства.

На власнику та головному бухгалтеру ТОВ «РБД №14» лежить відповідальність за організацію бухгалтерського обліку та впевнене реєстрування усіх господарських операцій, пов'язаних із виробничими витратами, у первинних документах. Крім того, вони повинні забезпечити збереження цих документів, реєстрів і звітності протягом встановленого законодавством терміну.

Таким чином, процес організації обліку виробничих витрат та його документування на досліджуваному підприємстві доцільно подати у вигляді певної схеми, що наведена на рис. 2.1.

Встановлення витрат за розділами відповідальності за первинне використання ресурсів включає визначення та реєстрацію витрат за окремими дільницями або відділами, де ресурси використовуються в першу чергу.

Розподіл та перерозподіл витрат згідно з технологією та організацією виробництва означає розподіл витрат відповідно до шляху, яким пройшли ресурси в процесі виробництва, враховуючи їхнє використання та співвідношення з технологічними процесами.

Облік витрат за підрозділами та відповідними особами полягає у систематичному обліку витрат за кожним відповідальним підрозділом або особою, які мають вплив на витрати у виробничому процесі.

Зведений облік витрат на випущену продукцію включає в себе облік сукупних витрат, пов'язаних з виробництвом продукції, включаючи як прямі, так і операційні витрати.

Облік собівартості конкретних видів продукції – розрахунок витрат, пов'язаних з окремими видами продукції, з урахуванням їхніх унікальних характеристик та особливостей виробництва.

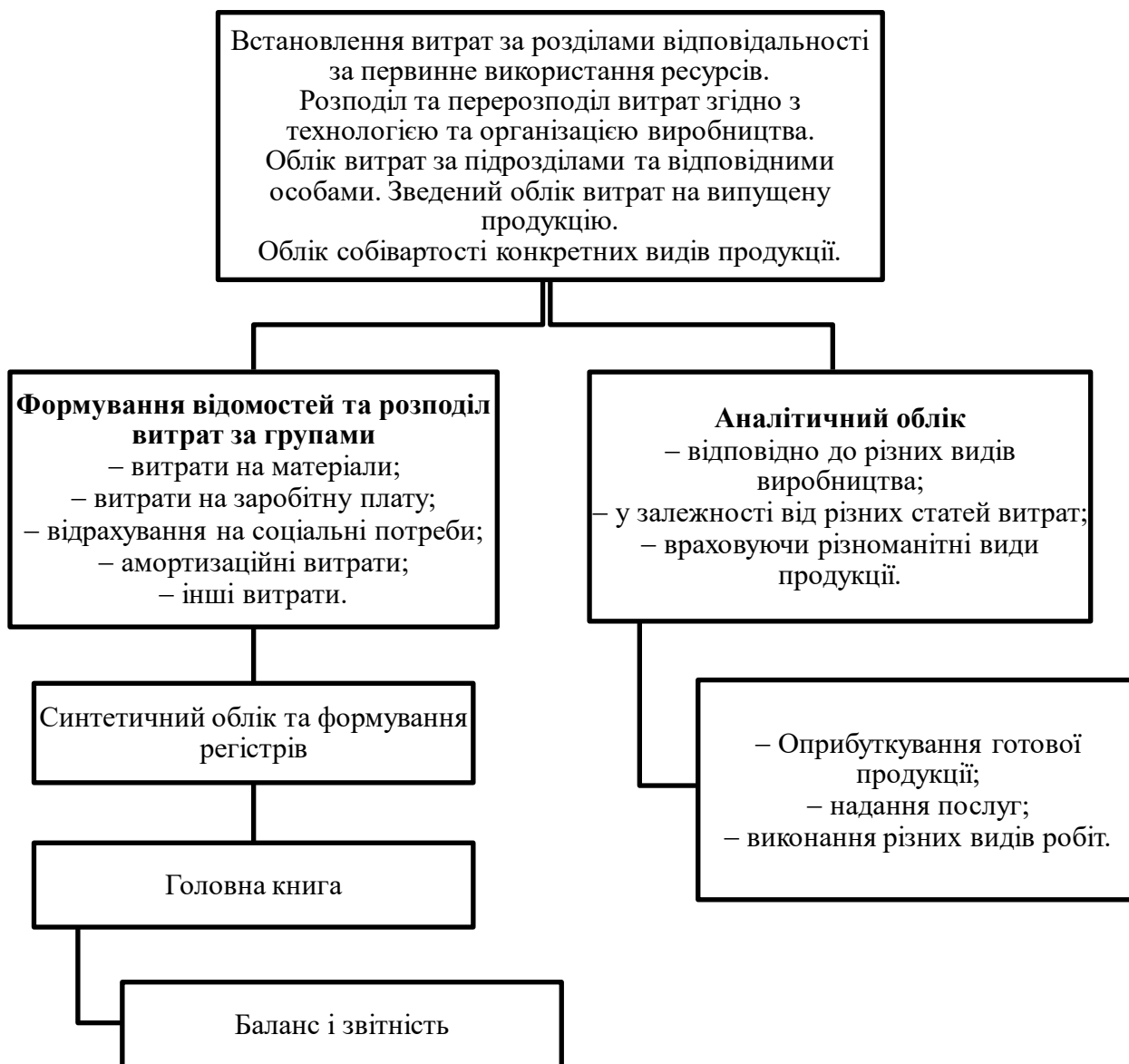

Рис. 2.1. Процес організації обліку виробничих витрат на ТОВ «РБД №14»*

*Джерело: розроблено автором.

У штаті є 3 працівники бухгалтерії та головний бухгалтер, які становлять структурний підрозділ з ведення бухгалтерського обліку надосліджуваному підприємстві. Щодо обліку виробничих витрат бухгалтерія підприємства керується такими нормативами: ПКУ [5], ЗУ «Про БО та ФЗ в Україні» [51], НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової

звітності» [40], НП(С)БО 7 «Основні засоби» [43], НП(С)БО 9 «Запаси» [44], НП(С)БО 16 «Витрати» [41], НП(С)БО 26 «Виплати працівникам» [42]. Для автоматизації роботи бухгалтерської служби ТОВ «РБД №14» у своїй діяльності використовує комп'ютерну програму «1С:Бухгалтерія для України 8», яка формує первинні документи (накладні, рахунки-фактури), журнали-ордери, відомості кожного рахунку, оборотну відомість, головну книгу, ведеться журнал господарських операцій; надає можливості для аналізу витрат, що дозволяє керівництву підприємства ефективно управляти виробничими витратами та приймати обґрунтовані управлінські рішення; допомагає у формуванні необхідної звітності, в тому числі звітів про виробничі витрати для внутрішнього та зовнішнього використання.

Досліджуване підприємство займається лісопильним, деревообробним виробництвом, та оптовою реалізацією виготовленої продукції, тому під виробничими витратами розуміє всі затрати, пов'язані з процесом виробництва та обробки деревини, включаючи витрати на закупівлю сировини (лісу), оплату праці працівників, енергію, обладнання та інші ресурси, необхідні для виробництва та готовності продукції для реалізації.

На ТОВ «РБД №14» облік витрат і калькулювання є нерозривними складовими процесу, який складається з двох взаємопов'язаних етапів:

I. Організація аналітичного обліку витрат і розподілу витрат на виробництво продукції між об'єктами обліку: на цьому етапі відбувається систематичний аналіз і реєстрація всіх витрат, пов'язаних з виробництвом, з урахуванням відомих об'єктів обліку, таких як види продукції, виробничі підрозділи тощо. Це допомагає збирати точні дані для подальшого калькулювання собівартості продукції.

II. Калькулювання собівартості: на цьому етапі виконуються операції з визначення собівартості виробів та одиниць продукції шляхом розподілу витрат між ними. Цей процес включає розрахунок прямих та операційних витрат, а також витрат загального виробництва, з метою точного визначення вартості виготовленої продукції.

Методи калькулювання виробничих витрат – це різноманітні підходи та техніки, які використовуються для визначення собівартості продукції чи послуги: Серед методів калькулювання (собівартості) витрат прийнято виділяти:

Позамовний метод – вартість продукції розраховується на основі загальних витрат підприємства, які розподіляються на вироблену продукцію в залежності від обсягу виробництва.

Попередільний метод – використовується для розподілу витрат між різними видами продукції на основі певних показників, таких як кількість вироблених одиниць, робочі години чи площа.

Нормативний метод – встановлюються норми витрат на виготовлення одиниці продукції на підставі розрахунків чи статистичних даних, а потім ці нормативи використовуються для розрахунку собівартості.

Крім цих основних методів, існують також інші підходи, які можуть бути використані в залежності від особливостей підприємства та виду виробництва, зокрема:

Фактичний метод – фактичні витрати, що виникають під час виробництва продукції. Він базується на точних даних про всі витрати, які були здійснені під час виробництва, і включає в себе як прямі, так і операційні витрати.

Змішаний метод – поєднує елементи різних методів калькулювання, таких як фактичний та нормативний методи. Він може використовуватись для підприємств, які мають різні види продукції з різними характеристиками витрат.

Метод «директ-костинг» – враховує лише прямі витрати, пов'язані з виробництвом конкретного товару чи послуги. Операційні витрати не включаються у вартість продукції, але можуть бути розглянуті окремо для прийняття управлінських рішень.

Метод «стандарт-костинг» – використовує стандартні норми витрат на виробництво, які передбачаються наперед. Він дозволяє порівнювати фактичні витрати зі стандартними і виявляти відхилення, що допомагає управлінцям в контролі за витратами.

Метод «поглинутих» витрат – включає як прямі, так і операційні витрати у вартість продукції. Всі витрати поглинаються продукцією в той чи інший спосіб, і вони розподіляються між усіма виготовленими одиницями продукції.

На основі методів обліку витрат підприємство вибирає метод калькулювання, що зазначається в положенні про облікову політику. Правильний вибір методів обліку витрат визначається особливостями технологічних процесів та залежить від керівництва й бухгалтерів підприємства [22, с. 843].

У своїй господарській діяльності для обліку понесених виробничих витрат ТОВ «РБД №14» використовує нормативний метод калькулювання, що дозволяє підприємству швидко та ефективно визначати собівартість продукції без потреби проведення складних обчислень або докладного аналізу кожної витрати.

Проте варто зауважити, що нормативний метод має свої обмеження і не завжди відображає реальну ситуацію на підприємстві. Він може не враховувати коливання цін на ресурси або зміну технологічних процесів, що може призвести до неточностей у визначенні собівартості продукції. Тому в деяких випадках необхідно додатково коригувати отримані результати для отримання більш точної інформації.

Отже, можна зробити висновки, що облік на ТОВ «РБД №14» ведеться безперервно з моменту його заснування. Крім того, він відповідає всім вимогам чинного законодавства щодо фінансової звітності та бухгалтерського обліку. Це свідчить про те, що підприємство дотримується встановлених норм і стандартів у сфері обліку і фінансів, що є важливим

аспектом його діяльності з точки зору фінансової стійкості та довіри з боку зацікавлених сторін.

2.2. Методика обліку виробничих витрат на підприємстві

У сучасних умовах господарювання ефективне управління виробничими витратами є критично важливим для успішної діяльності будь-якого підприємства. Методика обліку виробничих витрат на підприємстві є ключовою складовою ефективного управління бізнесом у сучасних умовах. Вона допомагає підприємствам оптимізувати виробничі процеси, контролювати собівартість продукції, аналізувати ефективність виробництва та планувати бюджетні ресурси. Чіткий облік витрат є не лише основою для фінансової звітності, але й стратегічним інструментом, що допомагає підприємствам досягати своїх цілей, забезпечувати ефективність виробництва та конкурентоспроможність на ринку. Тому розробка та впровадження ефективної методики обліку виробничих витрат виявляється важливою задачею для будь-якого підприємства, що прагне досягти успіху та стабільності у своїй господарській діяльності.

Ураховуючи, що матеріальні витрати, такі як запаси для виробництва, комплектуючі, електроенергія та інші, складають значну частину всіх виробничих витрат і впливають на собівартість продукції, важливо правильно вести їх облік і контролювати.

Відповідно до НП(С)БО 16 «Витрати» [41] до виробничих витрат, які формують собівартість продукції (робіт, послуг) належать:

- прямі матеріальні витрати;
- прямі витрати на оплату праці;
- інші прямі витрати;
- змінні загальновиробничі та постійні розподілені загальновиробничі витрати [41].

Прямими матеріальними витратами на досліджуваному підприємстві визнаються ті, які охоплюють вартість матеріалів, необхідних для виробництва основної продукції, таких як сировина та основні матеріали, покупні напівфабрикати та комплектуючі частини. Ці витрати можна однозначно пов'язати з конкретним виробом. Прямі матеріальні витрати зменшуються на вартість відходів, які можуть бути повернуті назад у виробничий процес.

До інших прямих витрат належать всі інші виробничі витрати, які можна прямо віднести до певного виробу. Сюди входять відрахування на соціальні програми, плата за оренду земельних ділянок і майнових активів, амортизація, втрати від браку, що виникають з технологічних причин і складаються з вартості остаточно забракованої продукції та витрат на виправлення технічно необхідного браку.

Виробництво продукції супроводжується виконанням послідовних етапів операцій, які підприємство ретельно фіксує для подальшого обліку як аналітичного, так і синтетичного.

На будь-якому підприємстві відображення всіх господарських операцій на рахунках є ключовим етапом. При організації бухгалтерського обліку виробничих витрат велике значення має вибір номенклатури синтетичних та аналітичних рахунків та об'єктів калькуляції.

ТОВ «РБД №14» у своїй діяльності для обліку виробничих витрат використовує такі синтетичні рахунки: 23 «Виробництво», 91 «Загальновиробничі витрати».

Прямі матеріальні, трудові та інші прямі витрати відображаються на рахунку 23 «Виробництво» у дебеті, у взаємозв'язку з кредитом рахунків обліку виробничих запасів, оплати праці та інших статей прямих витрат. Непрямі витрати спочатку групуються на збірно-розподільчому рахунку 91 «Загальновиробничі витрати», а на кінець звітнього періоду витрати, зареєстровані на рахунку 91, переносяться шляхом розподілу на рахунок 23 «Виробництво».

Підтвердження господарської операції щодо обліку виробничих витрат, на досліджуваному підприємстві відбувається на основі типових первинних документів, зокрема:

Накладних на видачу матеріалів, що фіксують видачу матеріалів зі складу для використання в виробничому процесі, містять інформацію про кількість, вид і ціну матеріалів, а також дані про відповідальну особу за їх видачу.

Товарні накладні, що використовуються для оформлення відправлення готової продукції на склад або до клієнтів, містять інформацію про кількість та вид продукції, її ціну, адресу отримувача та інші деталі.

Відомості про виконані роботи, фіксують виконані роботи або послуги на підприємстві, вони містять інформацію про обсяг виконаних робіт, час, витрати матеріалів та інші деталі.

Рахунки-фактури від постачальників, використовуються для фіксації поставок матеріалів або послуг та їх оплати, містять інформацію про видані матеріали, їх ціну та умови оплати.

Лімітно-забірні картки, використовуються для обмеження обсягу видачі матеріалів зі складу за певний період часу, містять інформацію про вид і кількість матеріалів, які можуть бути витрачені.

Акти списання і списання матеріалів, використовуються для фіксації списання застарілих або пошкоджених матеріалів з обліку, містять інформацію про кількість і причину списання матеріалів.

Відомості про оплату праці, фіксують оплату праці працівників за виконану роботу або послуги, містять інформацію про кількість відпрацьованих годин, ставку оплати та суму виплати.

Звіти про виробничі запаси, містять інформацію про кількість і вартість матеріалів на складі та їх рух за певний період часу.

Відомості про амортизацію обладнання, фіксують витрати на амортизацію обладнання та машин у виробничому процесі, містять інформацію про вартість, строк служби та суму амортизації.

Лімітні картки, використовуються для обмеження обсягу витрат на певні види матеріалів чи послуг за певний період часу, містять інформацію про вид і обсяг витрат, які можуть бути здійснені в межах ліміту.

Для внутрішнього обліку виробництва використовується рахунок 23 «Виробництво», який є основним рахунком для відображення всіх витрат та вихідної продукції. Це важливий інструмент для калькуляції витрат, де дебетова сторона відображає витрати, а кредитова сторона – вихід продукції або вартість виконаних робіт і послуг. Рахунок 23 також може мати залишок за дебетом, який показує суму незавершеного виробництва. Аналітичний облік на цьому рахунку ведеться за видами продукції, замовленнями, роботами та послугами. Витрати обліковуються за встановленими самостійно підприємством статтями, які відображені у його обліковій політиці.

Приклад кореспонденції рахунків та господарських операцій на досліджуваному підприємстві щодо рахунку 23 «Виробництво», наведено у таблиці 2.1. Таблиця 2.1

**Типові господарські операції та кореспонденції рахунків з
накопичення виробничих витрат на виробництво продукції на
ТОВ «РБД №14»**

№	Зміст господарської операції	Дебет	Кредит
1	Нараховано амортизацію устаткування та інших виробничих основних засобів	23	13
2	Списано на виробництво матеріальні витрати	23	20, 22
3	Нараховано зарплату працівникам виробництва	23	661
4	Нараховано ЄСВ на зарплату працівників виробництва	23	651
5	Виробничі послуги сторонніх організацій	23	63
6	Відрахування на оплату відпусток працівників виробництва	23	471
7	Розподілено загальновиробничі витрати	23	91

Таким чином, можна прийти до висновку, що облік прямих виробничих витрат проводиться за окремими центрами їх виникнення, які відповідають

видам виробів, що виготовляє підприємство. Саме ця особливість є типовою для обліку прямих виробничих витрат.

Загальновиробничі витрати – це непрямі витрати, пов'язані з організацією виробництва і керівництвом цехами, бригадами, відділеннями та іншими структурними підрозділами підприємства [5, с. 288].

Підприємством використовуються методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про витрати підприємства та її розкриття в фінансовій звітності, що наведені у НП(С)БО 16 «Витрати» [41].

Перелік і характер загальновиробничих витрат, як змінних або постійних, формується згідно з внутрішніми вимогами підприємства та викладається в наказі про облікову політику. Сучасна нормативна база не містить чіткого визначення таких витрат, адже вони можуть мати як змінну, так і постійну складові, а також існує категорія змішаних витрат, які об'єднують у собі як змінні, так і постійні елементи.

Для підприємства, що спеціалізується на лісозаготівельній та деревообробній галузях, важливо мати чітке розуміння про розподіл та включення витрат до постійних загальновиробничих. Оскільки ці витрати, такі як управлінські та обслуговування, є практично незмінними навіть при коливаннях виробничих обсягів, їх розподіл на кожен одиницю продукції має стратегічне значення. Це особливо актуально для лісозаготівельних та деревообробних підприємств, де витрати на обслуговування обладнання, управління процесами та інші адміністративні витрати є стійкою складовою виробництва. Тому ефективне розподілення цих витрат допомагає точно визначити собівартість продукції та ефективність виробничих процесів.

Загальна сума розподілених та нерозподілених постійних загальновиробничих витрат повинна відповідати їх фактичній величині.

На досліджуваному підприємстві змінні загальновиробничі витрати охоплюють витрати на обслуговування та керування виробництвом, які змінюються пропорційно до зміни нашої виробничої активності. Ці витрати розподіляються на всі об'єкти витрат з урахуванням фактичних можливостей

виробництва протягом звітного періоду, використовуючи різні показники, такі як кількість відпрацьованих годин, заробітна плата або обсяг виробництва.

Загальновиробничі витрати фіксуються на рахунку 91 «Загальновиробничі витрати» – це активний рахунок, який використовується для збору та розподілу витрат: витрати збираються за дебетом, а потім розподіляються на об'єкти обліку виробництва та на собівартість реалізації продукції за кредитом. Аналітичний облік по рахунку 91 виконується з урахуванням окремих цехів, відділень, бригад та інших структурних підрозділів підприємства.

Приклад кореспонденції рахунків та господарських операцій на досліджуваному підприємстві щодо обліку загальновиробничих витрат наведено у таблиці 2.2. Таблиця 2.2

Типові господарські операції та кореспонденції рахунків з обліку загальновиробничих витрат на ТОВ «РБД №14»

№	Зміст господарської операції	Дебет	Кредит
1	Загальновиробничі послуги сторонніх організацій	91	631
2	Вартість електроенергії	91	685
3	Нараховано зарплату загальновиробничому персоналу	91	661
4	Нараховано ЄСВ на зарплату загальновиробничого персоналу	91	651
5	Розподілено загальновиробничі витрати	23	91

Отже, ТОВ «РБД №14» використовує автоматизовану систему для свого бухгалтерського обліку, що дозволяє зберігати і управляти інформацією у цифровому форматі. Це означає, що всі господарські операції, починаючи від реєстрації до аналізу, відбуваються через електронну систему. Такий підхід спрощує процес обліку, робить його більш ефективним та швидким, забезпечуючи одночасно збереження даних у зручному для подальшого аналізу та звітності форматі. Автоматизована система дозволяє підприємству не лише ефективно ведення обліку, а й забезпечує точність та

надійність даних, що є важливими аспектами для прийняття управлінських рішень та виконання бухгалтерських обов'язків у відповідності з вимогами законодавства.

2.3. Шляхи вдосконалення обліку виробничих витрат в умовах функціонування інформаційних систем та технологій

В сучасному світі динамічного розвитку технологій та конкурентного бізнес-середовища, ефективне управління виробничими витратами стає однією з ключових стратегічних задач для підприємств у всіх галузях промисловості. Оптимізація обліку цих витрат вимагає постійного вдосконалення методів та засобів обліку, щоб забезпечити ефективне використання ресурсів та збереження конкурентних переваг.

Сучасну інформаційну систему підприємства необхідно розглядати як певний програмний комплекс, що складається з окремих модулів, які охоплюють усі сфери діяльності підприємства і взаємодіють у режимі реального часу, що уможливорює прийняття своєчасних та обґрунтованих рішень на різних рівнях управління підприємством. Основою інформаційної системи на підприємстві повинен бути програмний продукт, який максимально відповідає вимогам щодо організації ефективного документообігу та інформаційного обміну [11, с. 160].

Створення інформаційної системи підприємства повинно базуватись на певних принципах, таких як: відповідність цілям організації та методам автоматизації ділових процесів; створення у відведений проміжок часу із дотриманням обмежень бюджету проєкту; наявність можливостей для супроводження роботи системи, її модифікації та «нарощування» відповідно до динамічних змін зовнішнього та внутрішнього середовищ підприємства; забезпечення інтеграції новоствореної системи з базами даних і технікою, які вже існують на підприємстві; зниження трудомісткості шляхом застосування методів оптимізації на кожному етапі її створення та експлуатації [46].

Сучасні підприємства стикаються з різними викликами, і одним з найважливіших є необхідність впровадження ефективних інформаційних технологій. Використання таких технологій дозволяє підприємствам оперативної та точно збирати та аналізувати інформацію, що є ключовим для успішного управління. Застосування застарілих інформаційних систем може призвести до погіршення економічних показників підприємства та утруднити його конкурентоспроможність. Тому вдосконалення обліку виробничих витрат у контексті сучасних інформаційних систем та технологій стає актуальною задачею для підприємств.

Основні шляхи вдосконалення обліку виробничих витрат в умовах функціонування інформаційних систем та технологій наведено на рис. 2.2.

1. Впровадження інтегрованих інформаційних систем відкриває нові можливості для автоматизації усіх процесів, пов'язаних з обліком виробничих витрат, що охоплює не лише збір, аналіз та звітність, але й інтеграцію різних джерел даних, включаючи дані про закупівлі сировини, витрати на працю, енергію та інші ресурси, а також дані про виробничі процеси та випуск готової продукції.

Інтегровані інформаційні системи створюють єдину базу даних, в якій інформація про виробничі витрати зберігається у структурованому та організованому вигляді. Це дозволяє управлінському персоналу ефективно користуватися цією інформацією для прийняття стратегічних та оперативних рішень.

Більш того, інтегровані системи забезпечують автоматизований обмін даними між різними підрозділами підприємства, що дозволяє оперативно реагувати на зміни та уникати затримок у виробничих процесах.

Рис. 2.2. Шляхи вдосконалення обліку виробничих витрат в умовах функціонування інформаційних систем та технологій*

*Джерело: розроблено автором.

Впровадження інтегрованих інформаційних систем також сприяє підвищенню якості та достовірності інформації, оскільки вона стандартизується та перевіряється автоматично, що зменшує ймовірність помилок та недоліків у звітності. Такий підхід дозволяє підприємству більш точно визначити виробничі витрати, що в свою чергу сприяє підвищенню ефективності та конкурентоспроможності.

2. Використання систем Business Intelligence (BI), яка є сукупністю технологій, процесів і інструментів для збору, обробки, аналізу та

використання даних з метою прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Впровадження систем ВІ в контексті обліку виробничих витрат відкриває широкі можливості для оптимізації виробничих процесів та зниження витрат.

Системи ВІ дозволяють здійснювати аналіз великого обсягу даних, що включають в себе інформацію про виробничі витрати та інші ресурси. За допомогою аналітичних інструментів, системи ВІ дозволяють виявляти тенденції та залежності у витратних процесах, а також розробляти прогнози для оптимізації витрат та підвищення ефективності виробничих процесів.

Однією з ключових переваг використання систем ВІ є можливість оперативного моніторингу виробничих витрат у реальному часі. Це дозволяє управлінському персоналу швидко реагувати на зміни витрат та приймати вчасні рішення щодо їх оптимізації. Крім того, системи ВІ можуть автоматизувати процеси звітності та надавати управлінцям доступ до ключової інформації через зручний та інтуїтивно зрозумілий інтерфейс. Це сприяє підвищенню ефективності управління виробничими витратами та дозволяє підприємству швидше реагувати на зміни в бізнес-середовищі.

3. Застосування технологій хмарних обчислень для обліку витрат на підприємстві має значний потенціал удосконалення управління виробничими процесами та оптимізації витратних ділянок. Ці технології надають можливість зберігання та обробки великого обсягу даних в безпечному та ефективному режимі, забезпечуючи при цьому доступність інформації для відповідних відділів та керівництва у будь-який час та з будь-якого місця. Впровадження хмарних рішень дозволяє підприємствам уникнути значних витрат на інфраструктуру, яка зазвичай пов'язана з обліком та обробкою даних, а також забезпечує гнучкість та масштабованість в розвитку бізнесу. Такий підхід сприяє покращенню оперативності та точності управлінських рішень, забезпечуючи підприємству конкурентні переваги на ринку.

4. Автоматизація процесів звітності щодо виробничих витрат включає в себе розробку та впровадження спеціалізованих програмних

засобів, які забезпечують автоматичний збір, обробку та аналіз великих обсягів даних. Це дозволяє підприємствам значно спростити процес підготовки різноманітних звітів щодо виробничих витрат, включаючи фінансову звітність, аналітичні звіти, звіти про витрати на конкретні проекти чи виробничі лінії.

Автоматизовані засоби збору та аналізу даних дозволяють підприємствам вести облік виробничих витрат у реальному часі, швидко реагувати на зміни виробничих процесів та ринкових умов. Вони також допомагають у виявленні та аналізі тенденцій, управлінні ризиками та прийнятті обґрунтованих управлінських рішень.

Автоматизація процесів звітності з використанням сучасних інформаційних технологій не лише зменшує час та ресурси, необхідні для підготовки звітності, але й підвищує точність та достовірність інформації, що надається, забезпечуючи керівництво підприємства актуальною та об'єктивною інформацією для прийняття стратегічних рішень. Такий підхід дозволяє підприємствам оптимізувати свою діяльність, знижувати витрати та підвищувати ефективність виробничих процесів.

5. Використання систем управління виробництвом (MES): представляє собою широкий спектр інноваційних підходів, спрямованих на оптимізацію та підвищення продуктивності виробничих процесів. Ці системи забезпечують комплексний контроль за усіма етапами виробництва в режимі реального часу, включаючи початковий етап виробництва, взаємодію з обладнанням та працівниками, моніторинг якості продукції, контроль використання ресурсів, планування та виконання виробничих завдань.

Однією з головних переваг систем управління виробництвом є можливість оперативного відстеження та аналізу виробничих процесів у реальному часі. Це дозволяє підприємствам швидко реагувати на будь-які зміни виробничого середовища та ефективно вирішувати виробничі проблеми або удосконалювати процеси.

Крім того, системи MES дозволяють виробничим підприємствам забезпечити ефективне використання ресурсів, включаючи людські, матеріальні та фінансові ресурси. Це досягається завдяки точному моніторингу витрат та оптимізації виробничих процесів з урахуванням актуальних даних та аналітики. Також системи управління виробництвом можуть допомогти підприємствам забезпечити дотримання стандартів якості продукції та безпеки праці, що в свою чергу сприяє збільшенню задоволеності клієнтів та покращенню репутації компанії на ринку.

Таким чином, впровадження систем управління виробництвом (MES) стає важливим кроком для підприємств у досягненні високої ефективності, конкурентоспроможності та стабільності на ринку.

б. Навчання та розвиток персоналу є ключовими факторами успіху для будь-якого підприємства, особливо в умовах швидкозмінюваного технологічного середовища. Підвищення кваліфікації співробітників у галузі використання інформаційних систем та технологій обліку має значний вплив на результативність та конкурентоспроможність підприємства з числа наступних причин.

По-перше, навчання співробітників дозволяє їм оволодіти новими навичками та знаннями щодо використання інформаційних систем та технологій обліку, що допомагає створити експертний кадровий потенціал, який здатний ефективно впроваджувати нові рішення та вдосконалювати процеси виробництва.

По-друге, компетентний персонал забезпечує більш точний та оперативний облік виробничих витрат. Через знання та розуміння принципів роботи інформаційних систем, працівники можуть правильно виконувати процедури обліку та аналізу, що в свою чергу дозволяє уникнути помилок та забезпечити достовірність даних.

Крім того, навчання персоналу сприяє впровадженню культури постійного розвитку та інновацій у підприємстві. Працівники, які постійно підтримують свої знання та навички на високому рівні, можуть активно

вносити пропозиції щодо вдосконалення існуючих процесів та розробки нових стратегій управління.

Отже, інвестування в навчання та розвиток персоналу є стратегічно важливим для підприємства, оскільки це сприяє підвищенню ефективності використання ресурсів, забезпеченню точного та оперативного обліку виробничих витрат, а також створенню умов для інноваційного розвитку та конкурентоспроможності на ринку.

Вдосконалення обліку виробничих витрат у контексті функціонування інформаційних систем та технологій має низку переваг і обґрунтованих причин:

- ефективність в управлінні ресурсами: інформаційні системи дозволяють отримувати детальну та точну інформацію про виробничі витрати, що сприяє оптимальному використанню ресурсів і зниженню надмірних витрат;

- швидкість і точність аналізу даних: інтегровані системи забезпечують можливість оперативного аналізу великих обсягів даних, що дозволяє вчасно виявляти тенденції, аномалії та можливості для оптимізації витрат;

- оптимізація прийняття рішень: інформаційні системи надають управлінському персоналу швидкий та легкий доступ до даних, що сприяє більш обґрунтованому прийняттю рішень щодо виробничих витрат і стратегічного розвитку підприємства;

- автоматизація процесів: використання технологій дозволяє автоматизувати багато процесів обліку витрат, що зменшує ризик помилок та ресурси, потрібні для ведення обліку;

- збільшення конкурентоспроможності: ефективний облік виробничих витрат за допомогою сучасних інформаційних систем та технологій дозволяє підприємствам знижувати витрати, підвищувати якість продукції та послуг і зміцнювати своє конкурентне положення на ринку.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ В УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Аналіз динаміки і структури понесених виробничих витрат

Економічний аналіз, безумовно, є ключовим інструментом у сучасній економіці, що дозволяє розкрити суть і складність різноманітних економічних процесів. Виявлення закономірностей та тенденцій, оцінка факторів впливу та розробка стратегій розвитку - це лише кілька з важливих завдань, які вирішує економічний аналіз. Він стає надійним орієнтиром для прийняття обґрунтованих управлінських рішень, що мають ключове значення для ефективності діяльності підприємств. Розширення сфери застосування економічного аналізу відображає постійне зростання важливості цього інструменту в умовах ринкової економіки.

На сучасному етапі господарювання важливою складовою успішного функціонування будь-якого виробничого підприємства є аналіз динаміки і структури понесених виробничих витрат. Даний аналіз відображає не лише фінансове здоров'я підприємства, а й ступінь його ефективності у виробничому процесі. Постійно зростаючі вимоги ринку та конкурентний тиск змушують підприємства зосередитися на оптимізації витрат та максимізації ефективності виробництва.

У цьому контексті аналіз динаміки та структури виробничих витрат стає ключовим інструментом для виявлення та аналізу ефективності витратних процесів. Він дозволяє не лише з'ясувати, які конкретні фактори впливають на загальні виробничі витрати, а й виявляти тенденції їхнього змінення протягом часу. Такий аналіз надає можливість приймати обґрунтовані управлінські рішення з метою оптимізації виробничих процесів та забезпечення конкурентоспроможності підприємства на ринку.

Проведення ефективного економічного аналізу потребує дотримання принципів, які сприяють підвищенню його достовірності. До таких

принципів слід віднести: науковість; системність; комплексність; періодичність; достовірність; оперативність; дієвість; ефективність; динамічність [53, с. 12].

Основними завданнями аналізу динаміки і структури понесених виробничих витрат є:

- виявлення та аналіз змін у виробничих витратах протягом певного періоду часу. це дозволяє визначити тенденції розвитку та виявити потенційні проблемні аспекти у витратному процесі;
- оцінка структури виробничих витрат з метою ідентифікації основних складових та їх впливу на загальні показники ефективності підприємства;
- визначення чинників, що впливають на зміну виробничих витрат, таких як зміни в цінах на сировину, зростання витрат на працю, технологічні зміни тощо;
- розробка стратегій оптимізації витрат та підвищення ефективності виробничого процесу на основі отриманих результатів аналізу;
- прийняття управлінських рішень щодо ресурсного забезпечення, фінансового планування та контролю за виробничими витратами з метою забезпечення стабільності та конкурентоспроможності підприємства.

Аналіз динаміки і структури понесених виробничих витрат проводиться на основі даних із наступних джерел інформації, зокрема: бізнес-плану підприємства, фінансової звітності підприємства (додаток Е), оборотно-сальдових відомостей, даних бухгалтерського рахунків 8 і 9 класів (в залежності, які використовує підприємство) та 23 рахунку, виробничих калькуляцій.

Дослідження змін у структурі та динаміці виробничих витрат проведено на основі господарської діяльності ТОВ «РБД №14». У таблиці 3.1. проаналізовано динаміку понесених виробничих витрат на досліджуваному підприємстві » по місяцях у 2022–2023 рр.

Таблиця 3.1.

**Аналіз динаміки понесених виробничих витрат
ТОВ «РБД №14» по місяцях у 2022–2023 рр.**

Місяць	Величина, грн		Питома вага, %		Відхилення, +/-	
	2022 р.	2023 р.	2022 р.	2023 р.	грн	%
Січень	2438233	43032	28,0%	1,5%	-2395201	-26,4%
Лютий	41156	410943	0,5%	14,7%	369787	14,3%
Березень	290484	303938	3,3%	10,9%	13454	7,6%
Квітень	346076	80378	4,0%	2,9%	-265698	-1,1%
Травень	175999	145985	2,0%	5,2%	-30014	3,2%
Червень	1413818	346525	16,2%	12,4%	-1067293	-3,8%
Липень	106464	120158	1,2%	4,3%	13694	3,1%
Серпень	319867	257698	3,7%	9,2%	-62169	5,6%
Вересень	340532	201624	3,9%	7,2%	-138908	3,3%
Жовтень	954057	574955	10,9%	20,6%	-379102	9,7%
Листопад	1630316	177647	18,7%	6,4%	-1452669	-12,3%
Грудень	666533	126455	7,6%	4,5%	-540078	-3,1%
Разом	8723535	2789338	100,0%	100,0%	-5934197	–

У результаті проведено аналізу встановлено, що величина усіх виробничих витрат у 2023 р. зменшилась на 5934197 грн, у порівнянні з 2022 р., на що вплинула соціально-економічна ситуація в країні. Зростання величини витрат за аналізований період спостерігається у таких місяцях: лютий, березень, липень і відповідно ці показники зросли на 369787 грн, 13454 грн, 13694 грн. Зменшення величини витрат спостерігається у всіх інших місяцях, проте найбільшим даний показник є у місяці січні і скоротився на 2395201 грн у 2023 р., а найменшим у травні і скоротився на 30014 грн у 2023 р. Графічне відображення змін у динаміці виробничих витрат ТОВ «РБД №14» наведено на рис. 3.1.

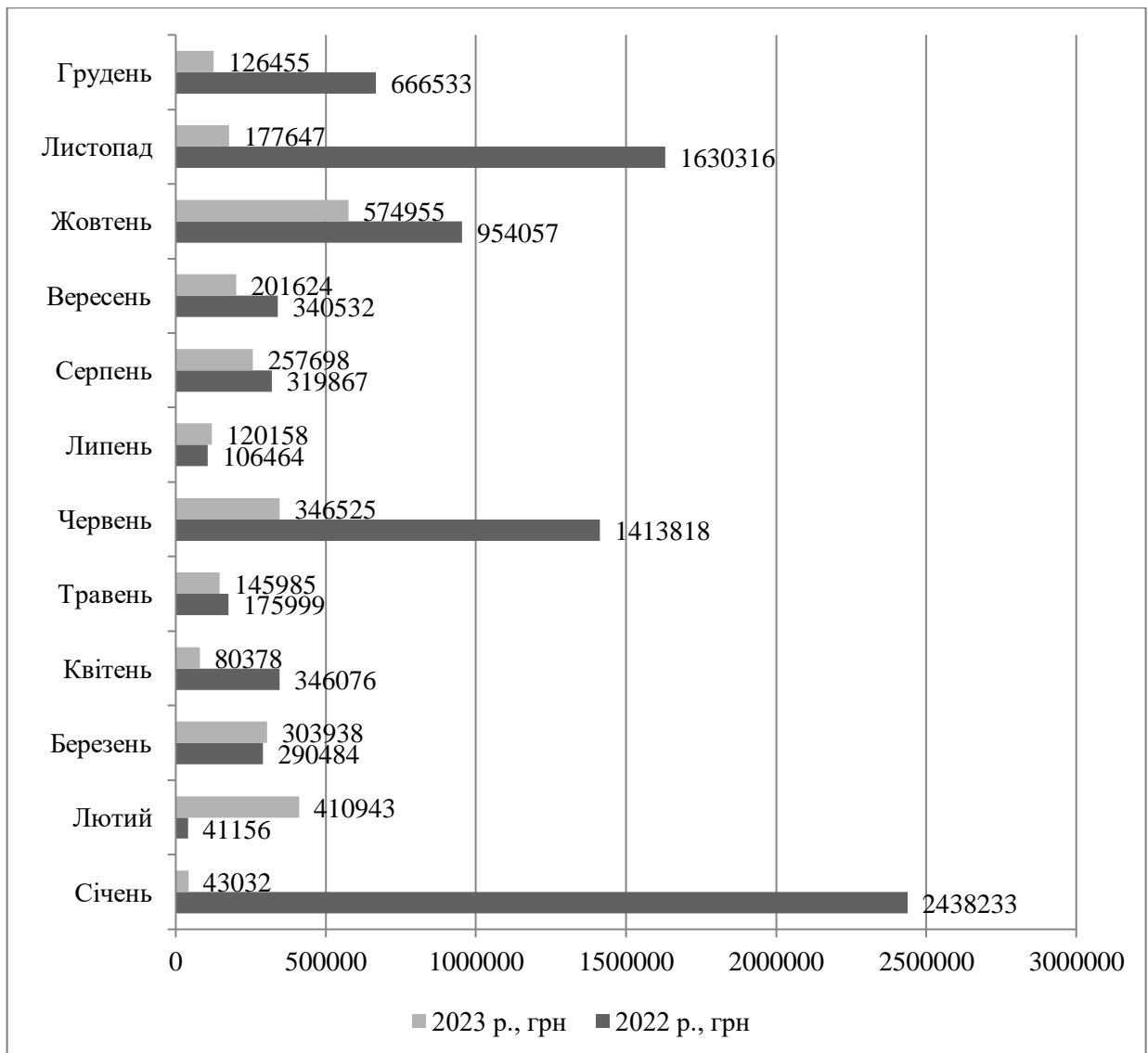

Рис. 3.1. Динаміка змін виробничих витрат ТОВ «РБД №14» по місяцях у 2022–2023 рр.*

*Джерело: розроблено автором.

Також у таблиці 3.1 проаналізовано питому вагу кожного місяця у структурі аналізованого року, зокрема 2022-2023 рр. Встановлено, що найбільша частка величини виробничих витрат у 2023 р. припадала на жовтень, що становило на 9,7% більше ніж за даний місяць у 2022 р., а найменша питома вага у 2023 р. спостерігалась у січні, і її значення значно зменшилось – на 26,4 %. Як видно із розрахунків, в загальному питома вага виробничих витрат у 2023 р. значно скоротилась у 1 та 4 кварталі. Графічне

відображення питомої ваги понесених витрат виробництва ТОВ «РБД №14» у 2023 р. наведено на рис. 3.2.

Дані зміни у діяльності досліджуваного підприємства відбулись у результаті: зміни ціни на деревину, сезонності, можливих змінах в технологіях виробництва, впливу економічних та політичних факторів, зміни в ринкових умовах.

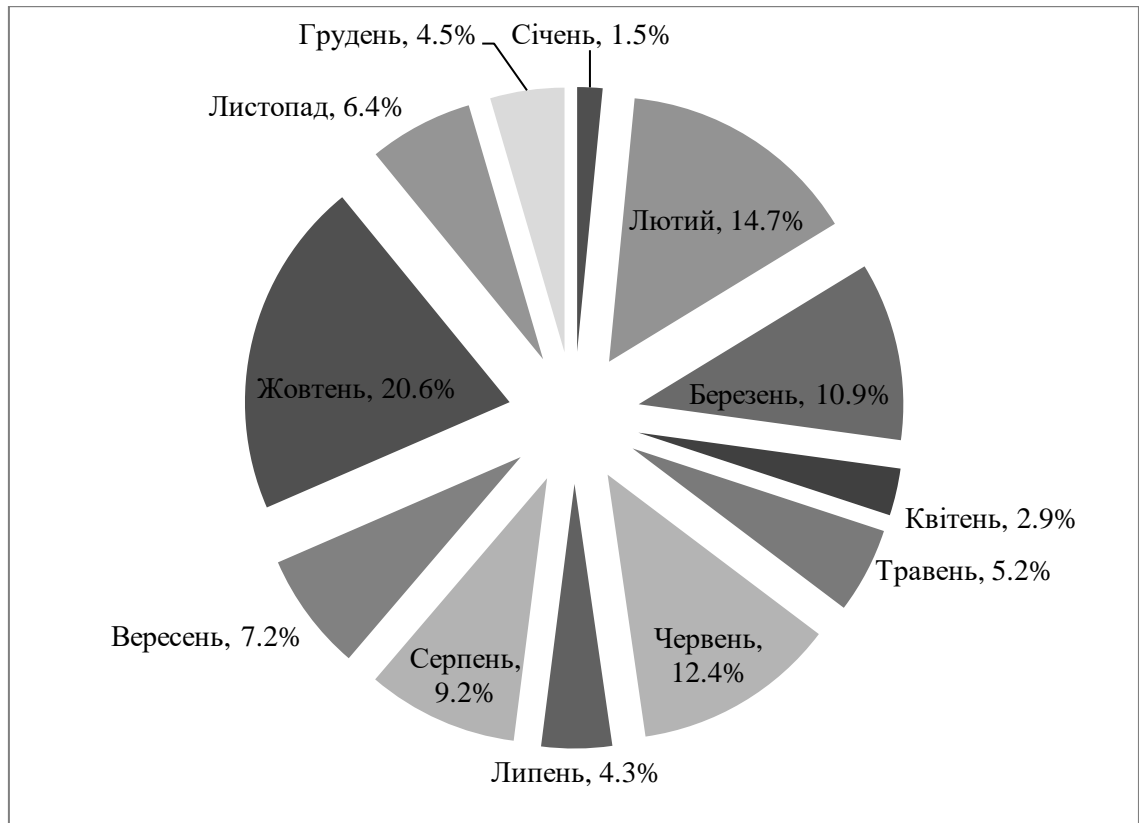

Рис. 3.2. Питома вага понесених виробничих витрат по місяцях ТОВ «РБД №14» у 2023 р.*

*Джерело: розроблено автором.

Аналіз структури виробничих витрат у собівартості продукції відіграє важливу роль у розумінні ефективності виробничого процесу та прийнятті управлінських рішень. Цей аналіз дозволяє ідентифікувати та оцінювати частки різних складових витрат у загальній собівартості, виявляти тенденції та зміни у їх структурі з часом, а також визначати можливості для оптимізації

виробничих процесів та зниження витрат. Аналіз структури виробничих витрат допомагає управлінцям розуміти, які складові витрат є найбільш суттєвими та де можна здійснити заходи з ефективного управління ресурсами для забезпечення більшої конкурентоспроможності та прибутковості підприємства.

Дослідження змін у структурі виробничих витрат у собівартості продукції ТОВ «РБД №14» протягом 2022–2023 рр. становить важливу складову аналізу ефективності виробничого процесу. Дане дослідження дозволяє виявити та проаналізувати зміни у частках різних видів витрат у загальній собівартості продукції протягом вказаного періоду та наведено у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2.

**Аналіз структури виробничих витрат у собівартості продукції
ТОВ «РБД №14» у 2022–2023 рр.**

Показники	Величина, грн		Питома вага, %		Відхилення, +/-	
	2022 р.	2023 р.	2022 р.	2023 р.	грн	%
Матеріальні витрати	4890644	1131096	56,1%	40,6%	-3759548	-15,5%
Витрати на оплату праці	2992173	744753	34,3%	26,7%	-2247420	-7,6%
Відрахування на соціальні заходи	636818	133888	7,3%	4,8%	-502930	-2,5%
Інші витрати	203900	779600	2,3%	27,9%	575700	25,6%
Всього витрат	8723535	2789338	100,0%	100,0%	-5934197	–

Проаналізувавши структуру виробничих витрат у собівартості продукції досліджуваного підприємства, встановлено, що за аналізований період найбільшу частку становлять матеріальні витрати, проте у 2023 р. їх величина зменшилась на 3759548 грн, а питома вага скоротилась на 15,5% у порівнянні з 2022 р. Наступними за величиною у структурі виробничих витрат у собівартості продукції є витрати на оплату праці, і у 2023 р. показники також зменшились, зокрема величина на 2247420 грн, а питома вага на 7,6%. Витрати пов'язані з відрахуванням на соціальні заходи у 2023 р.

теж зменшились у 2023 р. на 502930 грн, а їх частка у структурі витрати скоротилась на 2,5%. Проте спостерігається збільшення інших витрат, зокрема у 2023 р., вони зросли на 575700 грн, у порівнянні з 2022 р., а їх питома вага у структурі всіх витрат збільшилась на 25,6%. Графічне відображення структури виробничих витрат ТОВ «РБД №14» у 2023 р. наведено на рис. 3.3.

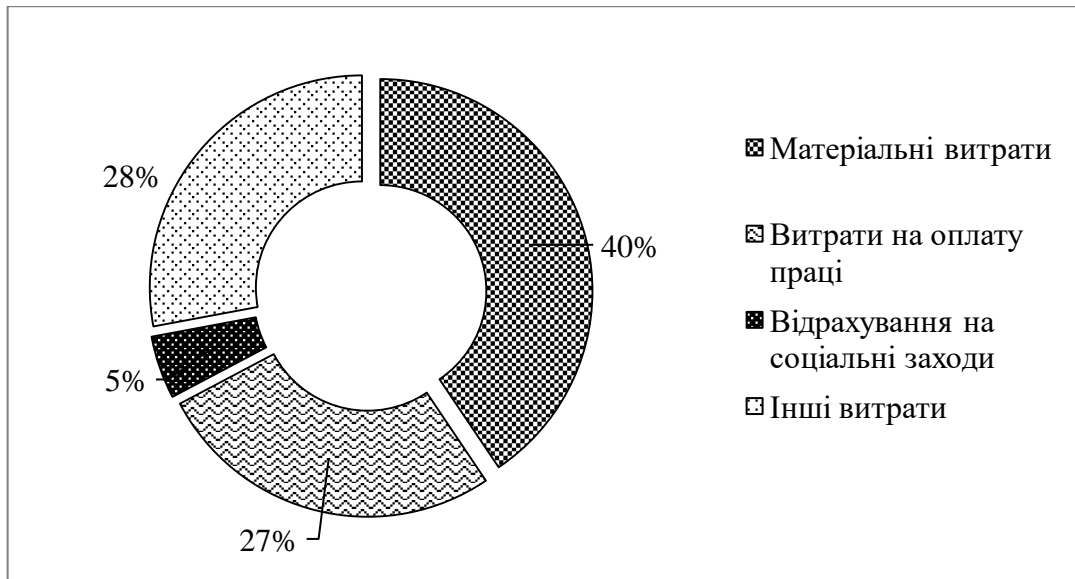

Рис. 3.3. Структура виробничих витрат ТОВ «РБД №14» у 2023 р.*

*Джерело: розроблено автором.

Зміни в структурі виробничих витрат у собівартості продукції досліджуваного підприємства могли відбуватись під впливом наступних чинників: один з можливих – це коливання цін на сировину, зокрема на деревину, що може впливати на вартість матеріальних витрат. Зменшення величини витрат на оплату праці може бути пов'язане з рядом причин, таких як оптимізація робочих процесів, впровадження ефективніших технологій, або зміни в організації праці на підприємстві. Зменшення витрат на соціальні заходи також може бути результатом оптимізації витрат та перегляду соціальних програм на підприємстві. З іншого боку, збільшення інших витрат може бути пов'язане з впровадженням нових технологій, розширенням асортименту продукції або зростанням цін на деякі види послуг. Усі ці

фактори можуть впливати на структуру виробничих витрат та обумовлювати зміни у собівартості продукції на досліджуваному підприємстві.

Отже, проаналізувавши динаміку і структуру понесених виробничих витрат ТОВ «РБД №14», встановлено, що у 2023 р. виробнича діяльність значно скоротила свої потужності і обсяги. На що вказують значні зменшення величини показників виробничих витрат. Тому для оптимізації витрат та максимізації ефективності виробництва пропонуємо підприємству:

- оптимізувати процеси виробництва (провести аналіз ідентифікації і усунення зайвих, надмірних або неефективних етапів виробництва);
- ефективно управляти запасами (оптимізувати рівень запасів сировини та матеріалів, щоб уникнути зайвих витрат на їх утримання);
- раціоналізувати трудові витрати (розглянути можливості підвищення продуктивності праці шляхом оптимізації робочих процесів та підвищення мотивації персоналу);
- впровадити нові технології (розглянути можливості впровадження сучасних технологій для підвищення продуктивності та зменшення витрат);
- стратегічно планувати витрати (розробити стратегії зниження постійних витрат і ефективнішого використання ресурсів, враховуючи ринкові умови та конкурентну ситуацію)
- проводити постійний моніторинг і контроль (встановити систему постійного моніторингу і контролю за виробничими процесами та витратами для своєчасного виявлення та коригування відхилень).

3.2. Аналіз собівартості продукції

Ключовим етапом у фінансовому управлінні підприємством є аналіз собівартості продукції, адже даний процес дозволяє детально розібратися у виробничих витратах, їх структурі та змінах з часом. Знання собівартості є

важливим для прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо ціноутворення, планування виробництва, визначення прибутковості продукції та оптимізації витрат.

Проведення аналізу собівартості дозволяє виявити ефективні та неефективні аспекти виробничого процесу. Виявлення витрат, які становлять найбільшу частину собівартості, дозволяє зосередити увагу на їх оптимізації та зменшенні. Крім того, аналіз собівартості допомагає виявити можливості для збільшення ефективності виробництва, виявлення прогалин у виробничих процесах та вдосконалення методів управління витратами.

Застосування аналізу собівартості дозволяє підприємствам бути конкурентоспроможними на ринку, забезпечуючи оптимальне використання ресурсів та максимізуючи прибуток. Такий аналіз є необхідним компонентом стратегічного управління, спрямованого на підвищення ефективності та стійкості підприємства в умовах змінного ринкового середовища.

Джерелами інформації для аналізу собівартості продукції є баланс підприємства, звіт про фінансові результати, журнали-ордери, відомості обліку витрат у виробництво, виробнича калькуляція. Баланс підприємства та звіт про фінансові результати надають загальну картину фінансового стану компанії, включаючи витрати та доходи. Журнали-ордери і відомості обліку витрат у виробництво надають детальну інформацію про витрати, здійснені на конкретних виробничих операціях та витрати на матеріали, працю та інші ресурси. Виробнича калькуляція є інструментом для розрахунку собівартості окремих видів продукції або виробничих операцій. Вона дозволяє враховувати всі складові витрат, включаючи прямі та непрямі витрати, а також амортизацію та інші витрати. Комплексний аналіз цих джерел інформації допомагає зрозуміти, які складові впливають на собівартість продукції та як можна оптимізувати виробничі процеси для зниження витрат і підвищення ефективності.

Дослідження змін у динаміці собівартості реалізованої продукції проведено на прикладі господарської діяльності ТОВ «РБД №14» по місяцях протягом 2022-2023 рр. та наведено у таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

**Аналіз динаміки собівартості реалізованої продукції
ТОВ «РБД №14» по місяцях у 2022–2023 рр.**

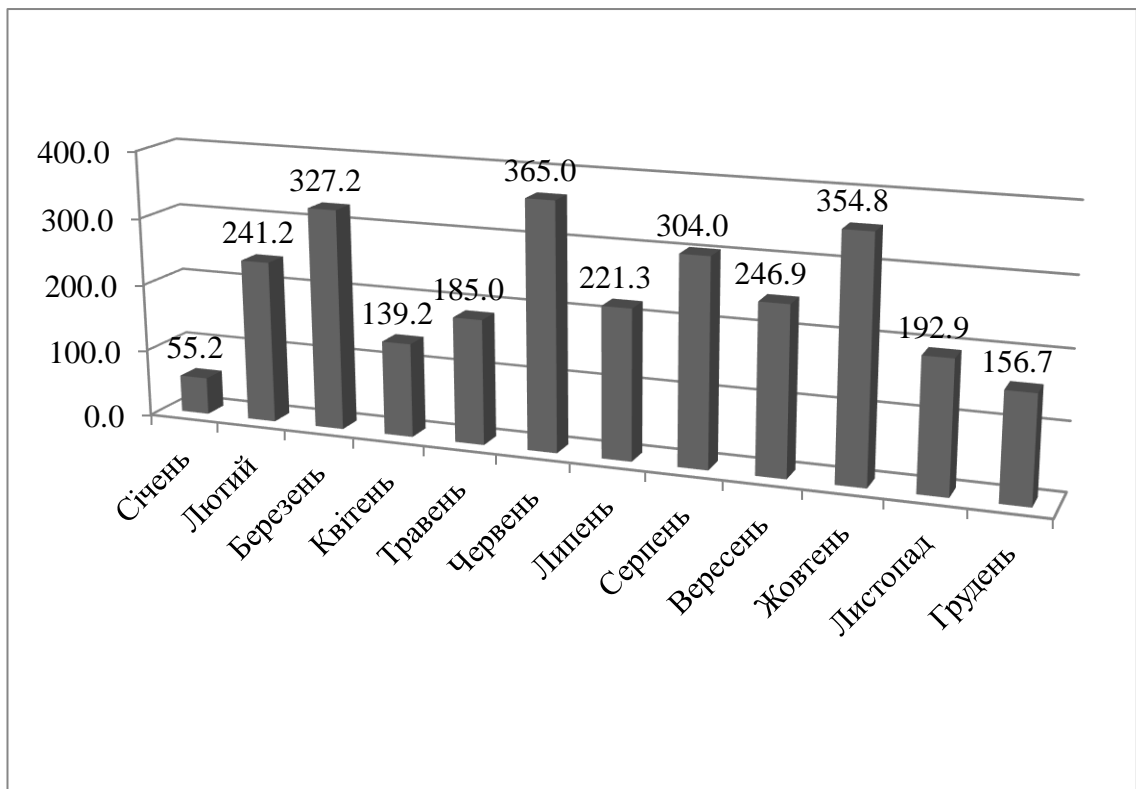
Місяць	Величина, тис. грн		Питома вага, %		Відхилення, +/-	
	2022 р.	2023 р.	2022 р.	2023 р.	тис. грн	%
Січень	2395,5	55,2	26,4%	2,0%	-2340,3	-24,4%
Лютий	79,7	241,2	0,9%	8,6%	161,5	7,8%
Березень	320,8	327,2	3,5%	11,7%	6,5	8,2%
Квітень	346,4	139,2	3,8%	5,0%	-207,2	1,2%
Травень	176,0	185,0	1,9%	6,6%	9,0	4,7%
Червень	1427,2	365,0	15,7%	13,1%	-1062,3	-2,6%
Липень	160,0	221,3	1,8%	7,9%	61,2	6,2%
Серпень	415,5	304,0	4,6%	10,9%	-111,5	6,3%
Вересень	406,9	246,9	4,5%	8,9%	-160,1	4,4%
Жовтень	1005,4	354,8	11,1%	12,7%	-650,6	1,6%
Листопад	1636,1	192,9	18,0%	6,9%	-1443,2	-11,1%
Грудень	704,84	156,7	7,8%	5,6%	-548,1	-2,1%
Разом	9074,4	2789,3	100,0%	100,0%	-6285,1	–

Проаналізувавши інформацію наведену у таблиці 3.3, встановлено, що у 2023 р. собівартість реалізованої продукції на досліджуваному підприємстві зменшилась на 6285,1 тис. грн, зокрема, це могло відбутись як результат соціально-політичної ситуації в Україні та витрат на сировину, зарплату.

Як видно із розрахунків, січень у 2022 р. був місяцем із найбільшою величиною собівартості, а у 2023 – із найнижчою, при цьому відбулось зменшення на 2340,3 тис. грн. Також виявлено, що найбільша величина собівартості спостерігається у 3 та 4 кварталах протягом аналізованого

періоду. Графічне відображення змін у динаміці величини собівартості у 2023 р. наведено на рис. 3.4.

Щодо питомої ваги, то у 2022 р. найбільша її частка припадає на січень і становить 26,4 %, що на 24,4% більше ніж у 2023 р., а найменша частка у травні – 1,8%, що на 6,2% менше ніж у 2023 р. У 2023 р. найбільша частка величини собівартості реалізованої продукції спостерігається у червні – 13,1%, що на 2,6% менше ніж у 2022 р., а найменша у січні та становить 2,0%.

**Рис. 3.4. Динаміка собівартості реалізованої продукції
ТОВ «РБД №14» по місяцях у 2023 р., тис. грн***

*Джерело: розроблено автором.

На підприємстві важливе місце займає калькулювання собівартості окремих виробів (робіт чи послуг), яке потрібне для вирішення ряду важливих завдань, зокрема визначення відпускних цін на продукцію, розрахунку рентабельності виробництва та діяльності підприємства,

визначення економічної доцільності та ефективності різних організаційно-технічних заходів на підприємстві [63, с. 130].

Відомо, на зміну собівартості одиниці продукції впливають ряд чинників, проте до факторів першого порядку слід віднести: зміну обсягу виробництва продукції; зміну суми постійних витрат; зміну суми змінних витрат [63, с. 131].

Тому у таблицях 3.4 та 3.5 проаналізовано собівартість окремого виробу, зокрема дерев'яних брусів 100x100x3000 мм, на прикладі господарської діяльності ТОВ «РБД №14».

Таблиця 3.4

**Аналіз собівартості одиниці виробу (куб. м дерев'яних брусів
100x100x3000 мм) ТОВ «РБД №14» 2022-2023 рр.**

Показники	2022 р.	2023 р.	Відхилення, + / -
Обсяг виробництва, куб. м	320	280	-40
Сума постійних витрат, грн	540000	525000	-15000
Змінні витрати на 1 куб. м, грн	5000	4850	-150
Собівартість 1 куб.м, грн	6688	6725	37

У таблиці 3.4 проведено розрахунок собівартості 1 куб. м дерев'яних брусів у 2022 та 2023 роках, зокрема як відношення суми постійних витрат до обсягу виробництва та додаванням змінних витрат на одиницю продукції. Зокрема у 2022 р. собівартість становила 6688 грн, а у 2023 р. – 6725 грн, що на 37 грн більше ніж у попередньому році. Також встановлено, що обсяг виробництва, постійні витрати та змінні витрати у 2023 р. зменшились відповідно на 40 грн, 15000 грн та 150 грн.

Наступним кроком аналізу собівартості є розрахунок впливу факторів на зміну собівартості одиниці продукції, який проводимо за допомогою методу ланцюгових підстановок (табл. 3.5). Адже метод ланцюгових підстановок дозволяє зрозуміти, як зміни в різних факторах впливають на

собівартість і допомагає приймати обґрунтовані управлінські рішення щодо оптимізації виробничих процесів та витрат.

Проаналізувавши дані таблиці 3.5 встановлено, що загальне збільшення собівартості одиниці виробу у 2023 р. на 37 грн відбулось за рахунок зміни наступних показників, а саме:

- зменшення суми постійних витрат, у результаті чого собівартість скоротилась на 47 грн;
- зменшення обсягу виробництва, як результат собівартість зросла на 234 грн;
- зменшення змінних витрат на одиницю виробу, що призвело до зменшення собівартості на 150 грн.

Разом вище наведені зміни, призвели до загального збільшення собівартості одиниці виробу на 37 грн.

Таблиця 3.5

**Розрахунок впливу факторів на зміну собівартості одиниці виробу
(куб. м дерев'яних брусів 100x100x3000 мм) ТОВ «РБД №14»
2022-2023 рр.**

	Постійні витрати, грн	Обсяг в-цтва, куб. м	Змінні витрати на од. виробу, грн	Собівар- тість од. виробу, грн	Відхи- лення, + / –
Минулий період (2022 р.)	540000	320	5000	6688	
1 підстанова	525000	320	5000	6641	-47
2 підстанова	525000	280	5000	6875	234
3 підстанова	525000	280	4850	6725	-150
Разом					37

Отож, у результаті проведено аналізу собівартості одиниці виробу (куб. м дерев'яних брусів 100x100x3000 мм) на ТОВ «РБД №14» встановлено, зменшення сум понесених витрат, що включаються у собівартість виробів.

Проаналізувавши собівартість реалізованої продукції ТОВ «РБД №14» протягом 2022–2023 рр., виявлено значне скорочення обсягів виробництва і як результат величини собівартості у 2023 р. Для покращення показників та вдосконалення господарської діяльності пропонуємо підприємству:

Оптимізувати постійні витрати: проведення ретельного аналізу структури постійних витрат для виявлення можливостей їх скорочення або оптимізації. Наприклад, розгляд можливості зменшення витрат на адміністративну діяльність або ефективне управління основними виробничими процесами.

Оптимізувати змінні витрати: аналіз та оптимізація витрат на матеріали, працю та інші змінні складові можуть допомогти знизити загальні затрати на виробництво. Це може бути досягнуто шляхом укладання вигідних угод з постачальниками, впровадження ефективних технологій та оптимізації робочих процесів.

Підвищити обсяг виробництва: розгляд можливостей для збільшення обсягу виробництва шляхом покращення виробничих процесів або розширення ринків збуту. Це може допомогти розподілити постійні витрати на більший обсяг продукції, зменшуючи питому вагу цих витрат у собівартості одиниці продукції.

Удосконалити систему управління: розгляд можливостей для вдосконалення системи управління витратами та виробництвом. Впровадження сучасних інформаційних систем управління може допомогти в ефективному моніторингу витрат та прийнятті управлінських рішень на основі даних.

А також, важливо продовжувати аналізувати та вдосконалювати процеси виробництва та управління витратами. Постійне вдосконалення є ключем до підвищення ефективності та конкурентоспроможності підприємства.

3.3. Зарубіжний досвід обліку виробничих витрат

Впровадження ефективних методів обліку виробничих витрат є однією з ключових стратегій для підвищення конкурентоспроможності підприємств у сучасних умовах глобального ринку. В умовах постійної зміни технологій, вимог споживачів та конкурентного середовища, зрозуміння та впровадження передового зарубіжного досвіду в обліку виробничих витрат набуває особливої актуальності.

Зарубіжні компанії, які є лідерами у своїх галузях, постійно розвивають та вдосконалюють методи обліку виробничих витрат, використовуючи передові технології та передбачаючи майбутні тенденції. Вони інвестують у дослідження та розробки, співпрацюють зі спеціалізованими консультантами та впроваджують інноваційні підходи для оптимізації виробничих процесів. Даних постійний пошук нових ідей та практик дозволяє їм залишатися на передових позиціях у своїх ринкових сегментах.

Їхній досвід може бути важливим джерелом знань та ідей для підприємств у всьому світі, які прагнуть підвищити свою ефективність, знизити витрати та оптимізувати виробничі процеси. Підприємства, що прагнуть досягти успіху на міжнародній арені, відділяють час і ресурси для вивчення передового досвіду світових лідерів у своїй галузі, а також активно застосовують ці знання в своїй власній практиці. Такий обмін досвідом дозволяє компаніям по всьому світу вдосконалювати свої підходи до управління витратами та прискорює розвиток інноваційних стратегій, спрямованих на досягнення успіху в глобальному бізнес-середовищі.

Українські підприємства у своїй діяльності найчастіше використовують нормативний, позамовний та попередільний методи обліку витрат, оскільки вони відображають загальні стандарти та вимоги національного законодавства. Проте, для досягнення вищої ефективності управління виробничими процесами та витратами, важливо розглянути й інші, більш сучасні методи, які зарекомендували себе у зарубіжній практиці, зокрема (рис. 3.5): Директ-костинг (Direct Costing); Метод ABC (Activity-Based

Costing); Стандарткостинг (Standard Costing); Кайзен-костинг (Kaizen Costing); Таргет-костинг (Target Costing); Бенчмаркетинг (Benchmarking); Кост-кілінг (Cost Killing); LCC-аналіз (Life Cycle Costing). Дані методи допомагають підприємствам адаптуватися до змінних умов ринку, виявляти та усувати проблемні аспекти у виробничому процесі, а також досягати більшої конкурентоспроможності на міжнародній арені.

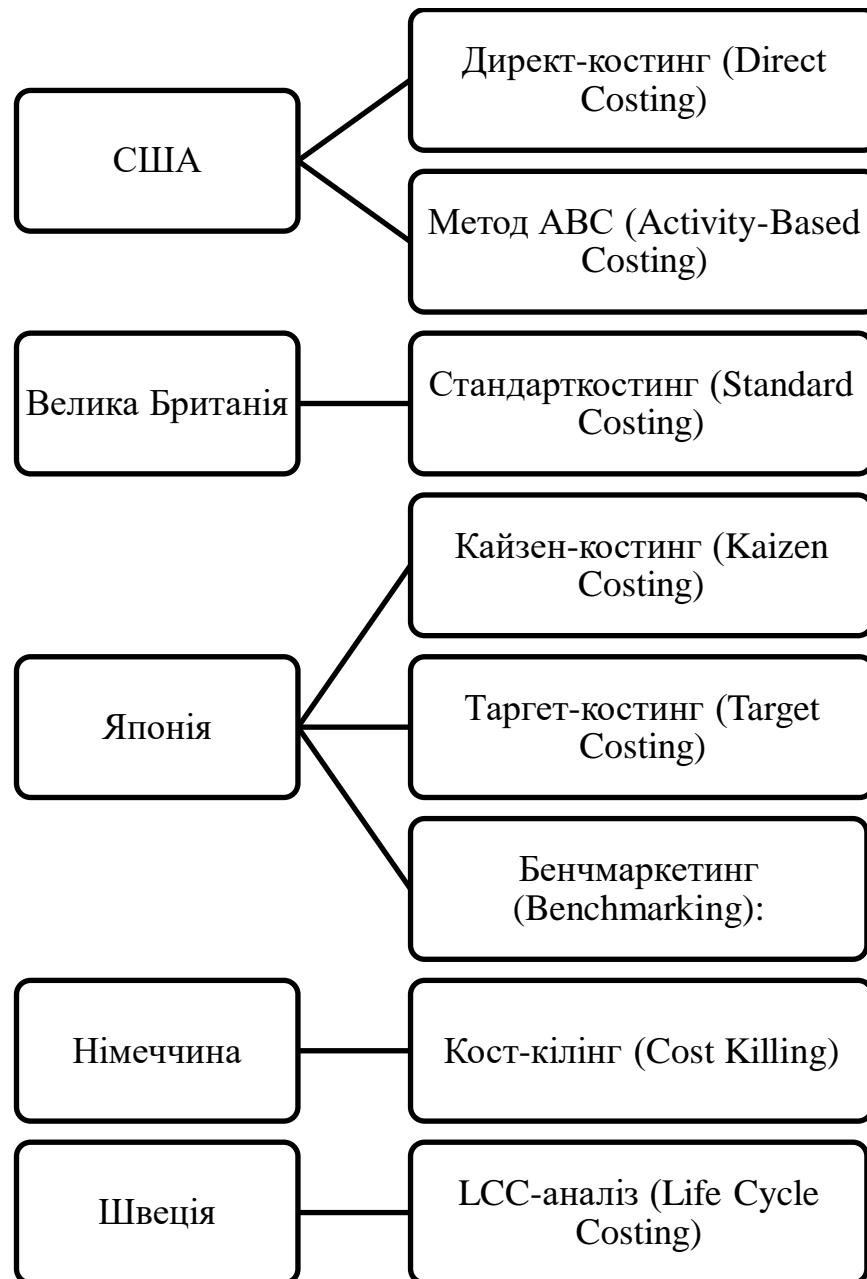

Рис. 3.5. Методи обліку виробничих витрат в зарубіжній практиці*

*Джерело: розроблено автором.

Директ-костинг (Direct Costing) (США): даний метод фокусується на відображенні тільки прямих витрат (тобто витрат, які прямо пов'язані з виробництвом продукції або послуг) у собівартості, виключаючи при цьому загальновиробничі витрати. Широко використовується в американських підприємствах, особливо в промисловості та виробництві.

Метод ABC (Activity-Based Costing) (США): метод базується на визначенні витрат за допомогою визначення активностей, які призводять до витрат, і призначення витрат окремим активностям, що дозволяє точніше визначити собівартість продукції. Поширений у багатьох країнах світу, особливо в промисловості, послугах та фінансовому секторі.

Стандарт-костинг (Standard Costing) (Велика Британія): використовується для встановлення стандартних витрат на одиницю продукції або послуги на основі попередньо розрахованих нормативів витрат. Розповсюджений метод обліку витрат у Великій Британії та багатьох інших країнах, особливо в виробничих галузях.

Кайзен-костинг (Kaizen Costing) (Японія): зосереджений на постійному покращенні ефективності та зниженні витрат у виробничих процесах шляхом інновацій та постійного удосконалення. Широко використовується в японських підприємствах, особливо в автомобільній та електронній промисловості.

Таргет-костинг (Target Costing) (Японія): зосереджений на встановленні цільової вартості продукту або послуги та розробці виробничих процесів, які дозволять досягнути цієї цільової вартості. Зародився в японській автомобільній промисловості, але зараз широко застосовується в усьому світі, особливо в інженерній та технологічній галузях.

Бенчмаркетинг (Benchmarking) (Японія): порівняння виробничих витрат та ефективності виробничих процесів зі значеннями, що використовуються як внутрішніми, так і зовнішніми стандартами або кращими практиками. Зародився в японській автомобільній промисловості, а тепер широко використовується в усьому світі у всіх галузях бізнесу.

Кост-кілінг (Cost Killing) (Німеччина): спрямований на зниження витрат усіма можливими способами, включаючи реорганізацію бізнес-процесів та зменшення витрат на різних рівнях організації. Часто використовується в німецьких підприємствах та інших країнах Європи, особливо в традиційних виробничих галузях.

LCC-аналіз (Life Cycle Costing) (Швеція): розглядає витрати на продукт або послугу протягом всього її життєвого циклу, включаючи витрати на виробництво, управління, експлуатацію та утилізацію. Часто використовується в Швеції та інших країнах Європи, особливо в енергетичній та будівельній галузях.

Дані методи використовуються компаніями для аналізу, контролю та оптимізації виробничих витрат, щоб забезпечити ефективне управління ресурсами та підвищити конкурентоспроможність.

В Україні нині досить поширеним є нормативний метод обліку витрат. Проте він буде лише тоді ефективним, коли відповідатиме зразку стандарт-кост. Для сучасних підприємств також надзвичайно актуальним є завдання здешевлення продукції на основі запровадження нових прогресивних технологій. Без виконання цієї умови вони просто не витримають конкуренції з боку іноземних товаровиробників. Тому доцільно використовувати в процесі стратегічного управління витратами вітчизняних підприємств елементи системи таргет-костинг (в інноваційних галузях з коротким життєвим циклом продуктів) і системи кайзен-костинг (в традиційних галузях, продукція яких характеризується довготривалим життєвим циклом) [61, с. 55].

На застосування того чи іншого методу обліку витрат суттєвий вплив мають особливості технологічного процесу. Разом з тим, застосування найпередовіших методів обліку не дасть бажаних результатів, якщо в їх скороченні не будуть зацікавлені всі виконавці, що приймають участь у виробничому процесі [61, с. 55].

Наявність двох форматів звітів про прибутки та збитки на підприємствах світу - це результат різниці у підходах до бухгалтерського обліку, які створили дві основні моделі: англо-саксонську та континентальну (європейську). Ці моделі мають глибокі корені, які сягають своїм походженням різних правових та культурних традицій.

Англо-саксонська модель, яка є характерною для країн, таких як США та Велика Британія, базується на принципах вільного ринку та більшої ролі ринкових механізмів. У цій моделі великий акцент робиться на створенні звітності для зацікавлених сторін та інвесторів, інформація якої має бути максимально об'єктивною та перспективною.

У системі бухгалтерського обліку, яка базується на англо-саксонських принципах, витрати підприємства розподіляються за функціональними характеристиками. Для цього використовуються окремі рахунки, такі як «Виробництво», «Виробничі накладні витрати», «Витрати на збут» і «Загальні адміністративні витрати». На перших двох рахунках відображаються витрати, пов'язані з процесом виробництва. Прямі виробничі витрати відображаються безпосередньо на рахунку «Виробництво», а непрямі витрати накопичуються на рахунку «Виробничі накладні витрати». Під кінець звітного періоду вони списуються на рахунок «Виробництво» і розподіляються між об'єктами калькулювання [49, с. 298].

Натомість, континентальна (європейська) модель, яка домінує у багатьох країнах Європи, характеризується більшим втручанням держави у економіку та вищим рівнем регулювання. Тут великий акцент робиться на захисті інтересів працівників та стабільності ринку, що відображається у вимогах до бухгалтерського обліку та звітності.

У системі рахунків фінансового обліку здійснюється періодичний облік запасів, витрати групуються за елементами (матеріали, зарплата, амортизація тощо), а доходи - за видами діяльності (основна, фінансова, надзвичайна). Відображаються розрахунки з дебіторами і кредиторами, визначається загальний фінансовий результат [49, с. 298].

У системі рахунків управлінського обліку ведеться постійний облік запасів, здійснюється калькулювання собівартості продукції та облік за центрами відповідальності, визначається фінансовий результат основної діяльності підприємства [49, с. 299].

Вище наведені дві моделі мають важливе значення для міжнародного бізнесу та фінансового аналізу. Розуміння їх особливостей допомагає компаніям адаптуватися до різних умов господарювання та використовувати власний бухгалтерський облік для досягнення стратегічних цілей у глобальному контексті.

В США відсутня єдина чітка система класифікації витрат виробництва. Проте, виробничі витрати на промислових підприємствах у США розподіляються відповідно до кількох принципів [3, с. 277]:

- за економічним значенням – на витрати, пов'язані з основною діяльністю та додатковими;
- залежно від способу віднесення – на прямі витрати, що прямо пов'язані з виробництвом, та непрямі, що включають загальні витрати на підтримку виробництва;
- за зміною обсягу виробництва або продажу – на змінні, які змінюються залежно від обсягу виробництва, та постійні, які залишаються сталими незалежно від обсягу виробництва;
- за методом списання – на витрати, що відносяться до певного періоду, та на витрати, пов'язані з конкретними виробами;
- за часом виникнення – на фактичні минулі витрати та заплановані майбутні витрати;
- за управлінською функцією – на виробничі витрати та витрати пов'язані з реалізацією продукції, а також адміністративні витрати;
- за місцем виникнення – на центри витрат (зони відповідальності);
- за доцільністю – на витрати, які є релевантними для підприємства, та на нерелевантні, які не впливають на виробництво.

За наступною схемою ведеться облік виробничих витрат у Данії:

1. Витрати втрачених можливостей.
2. Облік постійних витрат: залишкові і стартові витрати; стрибки постійних витрат.
3. Облік змінних витрат: пропорційні змінні витрати; дегресивні змінні витрати; прогресивні змінні витрати.
4. Валові витрати.
5. Статті витрат: матеріали; оплата праці, у т. ч. заробітна плата робітників; винагороди працівникам; інші види оплати; оплата за оренду приміщень; маркетингові витрати; амортизація; інші витрати.
6. Структура витрат [45, с. 279].

У Франції передбачено 6 рахунків для обліку виробничих витрат. Використовується принцип двоколового обліку: у фінансовій бухгалтерії враховуються 9 елементів витрат, а в управлінській бухгалтерії – від 3 до 7 статей витрат. При цьому відсутня інтеграція елементів і статей витрат. За допомогою методу «витрати-випуск» необхідно враховувати зміни залишків сировини, матеріалів, товарів, готової продукції, незавершеного виробництва і відображати їх на рахунку «Прибутки і збитки» [26, с. 213].

В Швейцарії, окрім адміністративних і комерційних витрат, у витрати виробництва також включаються накладні витрати. Розподіл постійних накладних виробничих витрат здійснюється відповідно до потужності обладнання. Витрати на виплату відсотків можна віднести до складу накладних витрат. Більшість підприємств включають частину непрямих витрат у вартість запасів. Однак, деякі компанії розглядають лише прямі витрати виробництва при оцінці готової продукції [9, с. 86].

Отож, кожна країна має свої власні нормативні документи та системи обліку, які визначають, як витрати повинні бути визнані та відображені. Різні підходи до класифікації витрат і включення їх до собівартості продукції створюють різноманітність у практиці обліку в різних країнах. Це підкреслює важливість знання місцевих стандартів для підприємств, що діють на

міжнародному ринку, та необхідність адаптації бухгалтерської звітності до місцевих вимог.

ВИСНОВКИ

У бакалаврській роботі досліджено облік і аналіз виробничих витрат в умовах функціонування інформаційних систем підприємства. На основі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

Розуміння та управління виробничими витратами відображає ключову роль цих аспектів у розвитку економіки протягом історії людства. Від давніх епох до сучасних технологій науковці й економісти сприяли розширенню та вдосконаленню цього поняття, підкреслюючи важливість управління витратами для підприємств. Різноманітність підходів українських науковців свідчить про складність та значущість цієї теми в господарській діяльності.

Ефективна класифікація витрат допомагає систематизувати їх та розподілити з урахуванням впливу на виробництво, що є важливим аспектом для точного обліку та аналізу економічної діяльності підприємства. Класифікація дозволяє контролювати витрати залежно від їхньої природи та ефективно використовувати їх. Калькуляція витрат є необхідною для визначення собівартості продукції, виявлення резервів зниження витрат та підвищення ефективності виробництва.

Українське законодавство з регулювання бухгалтерського обліку та аналізу виробничих витрат складається з трьох рівнів і потребує постійного оновлення через зміни в суспільстві, інтеграційні та технологічні процеси. Перший рівень охоплює міжнародні стандарти, другий – державні правила та принципи, а третій – документи, розроблені самими підприємствами відповідно до їх специфіки та галузі діяльності.

Дослідження організаційно-методичних аспектів обліку виробничих витрат на прикладі ТОВ «РБД №14» показало, що підприємство займається оптовою торгівлею деревини та будівельними матеріалами, лісозаготівлями, лісопильним виробництвом та виробництвом дерев'яних виробів. Основними завданнями обліку виробничих витрат є точне фіксування витрат, контроль їх ефективності, забезпечення інформації для управлінських рішень,

визначення собівартості продукції та відповідність обліку законодавчим вимогам. Важливим етапом управління є розробка облікової політики, яка у ТОВ «РБД №14» наразі відсутня. Рекомендується розробити та затвердити облікову політику для систематизації обліку витрат, оптимізації ресурсів і забезпечення надійної інформації для прийняття управлінських рішень. Процес організації обліку включає визначення витрат за дільницями, їх розподіл за технологічними процесами, облік за підрозділами та зведений облік витрат на продукцію. У штаті підприємства працюють три бухгалтери та головний бухгалтер, які використовують програму «1С:Бухгалтерія для України 8» для автоматизації обліку та аналізу витрат. Облік витрат і калькулювання собівартості здійснюється через два етапи: аналітичний облік витрат та розподіл витрат між об'єктами обліку, і калькулювання собівартості продукції. Підприємство використовує нормативний метод калькулювання, який потребує коригувань для точнішого відображення реальних витрат.

На досліджуваному підприємстві прямі матеріальні витрати охоплюють вартість матеріалів, які використовуються для виробництва основної продукції, дані витрати прямо впливають на вартість кожного конкретного виробу і зменшуються на вартість відходів, які можуть бути використані у виробничому процесі. Інші прямі витрати включають всі інші виробничі витрати, що можна пов'язати безпосередньо з певним виробом. Виробництво на ТОВ «РБД №14» розпочинається з послідовних етапів операцій, які детально фіксуються для подальшого обліку як аналітичного, так і синтетичного. На ТОВ «РБД №14» для обліку виробничих витрат використовуються рахунки 23 «Виробництво» та 91 «Загальновиробничі витрати». Рахунок 23 є ключовим інструментом для внутрішнього обліку виробництва, аналітичний облік на цьому рахунку ведеться за видами продукції, замовленнями, роботами та послугами, що забезпечує детальний управлінський аналіз.

Для підтвердження господарських операцій з обліку виробничих витрат використовуються типові первинні документи, що підтверджують господарські операції та забезпечують достовірність обліку виробничих витрат. Підприємство використовує методологічні принципи П(С)БО 16 «Витрати» для формування та відображення в бухгалтерському обліку інформації про свої витрати в фінансовій звітності.

Вдосконалення обліку виробничих витрат у контексті сучасних технологій стає нагальним завданням для підприємств. Основні шляхи вдосконалення обліку виробничих витрат в умовах інформаційних систем і технологій включають: впровадження інтегрованих інформаційних систем; використання систем business intelligence (bi); застосування технологій хмарних обчислень; автоматизацію процесів звітності; використання систем управління виробництвом (mes); навчання та розвиток персоналу. Вдосконалення обліку виробничих витрат за допомогою сучасних інформаційних систем та технологій має численні переваги, такі як ефективне управління ресурсами, швидкий та точний аналіз даних, обґрунтоване прийняття рішень, автоматизація процесів та підвищення конкурентоспроможності на ринку.

Аналіз динаміки і структури понесених виробничих витрат дозволив встановити, що загальні виробничі витрати у 2023 році скоротилися на 5934197 грн порівняно з 2022 роком через економічні фактори. Зростання витрат відбулося у лютому, березні та липні, а найбільше скоротилася величина витрат у січні. Найвища питома вага витрат припадала на жовтень, а найменша - на січень. Показники витрат на матеріальні ресурси та оплату праці зменшилися, а витрати на інші потреби зросли. Ці зміни вплинули на структуру витрат і могли бути спричинені коливаннями цін на сировину, оптимізацією робочих процесів та впровадженням нових технологій. Усе це вплинуло на обсяги виробничої діяльності підприємства, яка значно скоротилася у 2023 році. На основі проведених розрахунків, у роботі

запропоновано напрями оптимізації витрат та максимізації ефективності виробництва.

Проаналізувавши собівартість продукції виявлено, що собівартість продукції на досліджуваному підприємстві зменшилась на 6285,1 тис. грн у 2023 році, що було спричинено соціально-політичною ситуацією в країні та змінами у вартості сировини та заробітній платі. Січень 2022 року був місяцем з найвищою собівартістю, а в 2023 році – з найнижчою, зі скороченням на 2340,3 тис. грн. Найбільше значення собівартості спостерігалось у 3 та 4 кварталах в аналізований період. Питома вага собівартості також змінювалась: у 2022 році найвище значення було у січні, а у 2023 році - у червні. Виявлено, що загальне збільшення собівартості в 2023 році на 37 грн було наслідком зменшення постійних витрат та збільшення змінних витрат. Таким чином, відбулося значне скорочення обсягів виробництва та собівартості продукції на ТОВ «РБД №14» у 2023 році. Дані розрахунки, дозволили запропонувати досліджуваному підприємству шляхи покращення показників та вдосконалення господарської діяльності.

Кожна країна має свої власні правила і системи обліку витрат, які визначають, як ці витрати повинні бути враховані та представлені. Це призводить до різноманітності практик обліку в різних країнах, оскільки вони використовують різні підходи до класифікації та включення витрат у собівартість продукції. Для компаній, що працюють на міжнародному ринку, це підкреслює важливість розуміння місцевих стандартів і необхідність пристосування бухгалтерських процесів до місцевих вимог.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Августова О. О. Організація обліку витрат на виробничих підприємствах. *Глобальні та національні проблеми економіки*. № 17. 2017. С. 788–791.
2. Адаменко Т. М. Управління затратами підприємства: синтез функціонального та процесно-орієнтованого підходів. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2020. № 4. С. 201–205.
3. Акімова Т., Распопова Ю., Волященко І. Теоретичні засади організації обліку витрат виробничого підприємства. *Економіка та суспільство*. № 52. 2023. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2566> (дата звернення: 20.04.2024).
4. Алексєєва А. В., Васильєва В. Г. Удосконалення обліку витрат на виробництво та формування собівартості продукції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Ужгород, 2019. № 23. Ч. 1. С. 5–9.
5. Баланюк І. Ф., Пилипів Н. І., Гнатюка Т. М. Фінансовий облік: навчальний посібник: [для студентів економічних спеціальностей]. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2019. 650 с.
6. Безверхий К. В., Юрченко О. А., Петраковська О. В. Концептуальні підходи до побудови обліку та аналізу витрат на оплату винагород працівникам підприємства. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2022. № 2 (58). С. 118–130.
7. Бондаренко Т. Ю. Застосування сучасних методів обліку витрат. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2018. № 7(2). С. 14–16.
8. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік. Підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит». 7-ме вид., доп. І перероб. Житомир: ПП «Рута», 2016. 832 с.

9. Верига Ю. А. Облік у зарубіжних країнах. Київ: Центр учбової літератури, 2022. 216 с.
10. Владимиров К. М., Морозов Р. В., Морозова О. Г., Владимирова Л. В. Історія економіки та економічної думки. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 406 с.
11. Гіржева О., Романащенко І. Застосування інформаційних систем і технологій в управлінській діяльності підприємства. *Управління та адміністрування в умовах протидії гібридним загрозам національній безпеці: Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 22 листопада 2023 року). Київ: ДУІТ, ХНУРЕ, МНТУ. 2023. С.158–161.
12. Гладких Т. В. Фінансовий облік: навч. посібник. Київ. Центр навчальної літератури, 2017. 480 с.
13. Господарський кодекс України № 436-IV від 16.01.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 18.04.2024).
14. Грінченко А. В. Класифікація факторів впливу на витрати підприємства. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2019. № 1. С. 392–398.
15. Дерій В., Гуменна-Дерій М. Контроль за витратами та економією ресурсів у процесі логістичної діяльності будівельних підприємств: методика, організація. *Вісник економіки*. 2021. №. 1. С. 111–127.
16. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». № 996-XIV від 16.07.1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 18.04.2024).
17. Ільченко Л. Б. Системний підхід до обліку витрат на виробництво. *Наукові записки Тернопільської академії народного господарства*. Тернопіль: Економічна думка. 2015. № 7. С. 25–31.
18. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій затверджена Наказом Міністерства фінансів України

30.11.1999 р. № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення: 18.04.2024).

19. Квасницька Р. С. Теоретичний базис управління витратами підприємства. *Modern Economics*. 2022. № 34. С. 50–54.

20. Коба О. В. Витрати підприємства та їх класифікація для потреб управління й економічного аналізу. *Причорноморські економічні студії*. 2016. № 4. С. 99–103.

21. Косяк А. П., Зубенко А. В. Бухгалтерський облік II: навч. посібник. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2020. 326 с.

22. Кравченко О. В., Леоненко К. О. Проблеми організації обліку витрат виробництва. *Інфраструктура ринку*. № 25. 2018. С. 841-846.

23. Кулик А. В. Теорія економічного аналізу: навч. посіб. К.:ДП «Вид. дім «Персонал», 2018. 452 с.

24. Лень В. С. Організація бухгалтерського обліку: навчальний посібник. Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2021. 664 с.

25. Лозинський Д. Л. Актуальні проблеми бухгалтерського обліку: електронний довідково-навчальний посібник. Житомир: ЖДТУ, 2017. 169 с.

26. Лучко М. Р., Бенько І. Д. Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах : навч. посіб. Тернопіль : ТНЕУ, 2016. 370 с.

27. Ляшенко Г., Овсяннікова В. Витрати підприємства та управління ними. *Економіка та суспільство*. 2022. № 45. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-27> (дата звернення: 01.04.2024).

28. Медвідь Л. Г., Воронко Р. М., Редченко К. І. Класифікація логістичних витрат торговельних підприємств у підсистемі управлінського обліку. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. Економічні науки. Львів: Видавництво ЛТЕУ, 2022. №. 70. С. 34–41.

29. Медвідь Л. Г., Черкасова С. В., Міценко Н. Г. Класифікація витрат на якість продукції для обліку та контролю в системі управління якістю виробничого підприємства. *Вісник Львівського торговельно-*

економічного університет. Економічні науки. Львів: Видавництво ЛТЕУ, 2022. № 66. С. 10–21.

30. Мельник С. І., Горбан І. М., Марушко Н. С. Фінансовий облік і звітність: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 388 с.

31. Мельничук М. О., Грінько О. О. Теоретико-методологічні основи управління витратами при формуванні обліково-аналітичного забезпечення підприємства. *Ефективна економіка*. 2021. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/>? (дата звернення: 15.04.2024).

32. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансової звітності». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_013#Text (дата звернення: 17.04.2024).

33. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_014#Text (дата звернення: 17.04.2024).

34. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 19 «Виплати працівникам» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_011#Text (дата звернення: 17.04.2024).

35. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 2 «Запаси». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_021#Text (дата звернення: 17.04.2024).

36. Мовчанюк А. В. Економічна сутність виробничих витрат та їх роль у системі управління діяльністю сільськогосподарських підприємств. *Економіка та суспільство*. 2021. № 31. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/669> (дата звернення: 14.04.2024).

37. Мошковська О. А., Маначинська Ю. А. Організаційні засади обліково-аналітичного забезпечення діяльності холдингових структур у сфері виробництва молочної продукції. *Modern Economics*. 2021. № 28. С. 67–74.

38. Нападовська Л. В. Управлінський облік: Підручник для вузів. К.: КНТЕУ, 2010. 648 с.

39. Наумова Т. А., Акімова Н. С., Чернікова І. Б., Кирильєва Л. О. Загальні основи організації бухгалтерського обліку: навчальний посібник. Х.: ХДУХТ, 2019. 168 с.

40. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення: 10.04.2024).

41. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text> (дата звернення: 10.04.2024).

42. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 26 «Виплати працівникам» затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 28.10.2003 р. № 601. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1025-03#Text> (дата звернення: 18.04.2024).

43. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. № 92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00> (дата звернення: 18.04.2024).

44. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 20.10.1999 р. № 246. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99#Text> (дата звернення: 18.04.2024).

45. Онищенко В. О., Бондар М. І., Дубовая В. В. Облік у зарубіжних країнах : підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2022. 576 с.

46. Осталецький В. Б. Теоретичні підходи до класифікації інформаційних систем управління підприємством. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2015. Вип. 12. С. 294–299.

47. Паршин Ю. І., Паршина О. А. Основи економічного аналізу: Навч. Посібник. Дніпро: «ФОП Дробязко С.І.», 2020. 180 с.

48. Пастернак Я. П. Облікова політика підприємств у частині організації бухгалтерського обліку витрат. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. № 17(3). С. 146–150.

49. Півнюк О. Міжнародний досвід обліку витрат на підприємствах у сучасних умовах господарювання. С. 298-300. URL: https://econp.at.ua/Vypusk_6/pivnyuk.pdf (дата звернення: 27.04.2024).

50. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій затверджений Наказом Міністерства фінансів України 30.11.1999 р. № 291 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99#Text> (дата звернення: 18.04.2024).

51. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 18.04.2024).

52. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 02.09.2014 р. № 879. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14#Text> (дата звернення: 18.04.2024).

53. Синькевич Н., Краузе О. Економічний аналіз: перспективи розвитку в умовах діджиталізації економіки. *Галицький економічний вісник*, 2023. № 2 (81). С. 7–15.

54. Сінчук О. М., Берідзе Т. М., Барановська М. Л., Данілін О. В., Кальмус Д. О. Основи наукових досліджень: навчальний посібник. Кременчук: ПП Щербатих О. В., 2022. 196 с.

55. Скорнякова Ю., Лукіна Д. Окремі питання вдосконалення обліку витрат виробництва та формування собівартості продукції. *Економіка та суспільство*. 2022. № 44. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1814> (дата звернення: 15.04.2024).

56. Скрипник М. І. Затрати і витрати: проблема трактування понять. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2016. № 1(13). С. 236–240.

57. Столяр Л. Г., Мустаца І. В., Скрипник М. Є. Система управління витратами на підприємствах хімічної промисловості. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту*. 2019. №. 1. С. 100–113.
58. Тарасевич В. М. Історія економічних вчень: підручник. К.: «Центр навчальної літератури», 2019. 352 с.
59. Трофімова Г., Стариченко Є., Коваль Н. Теоретико-методичні підходи до трактування поняття «витрати». *Економічний дискурс*. 2021. № 1-2. С. 47–56.
60. Турило А. М., Турило А. А. Цінність людини і людський капітал – фундаментальні чинники фінансово-економічного розвитку суб'єктів господарювання : навчальний посібник. Кривий Ріг: Роман Козлов, 2022. 140 с.
61. Царук В. Вітчизняні та зарубіжні методи обліку витрат: порівняльна характеристика. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації. Міжнародний науковий журнал*. 2017. № 1–2. С. 49–57.
62. Чорній Б. І. Класифікація витрат підприємства як інструмент управління. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2024. № 2. URL: <https://www.inter-nauka.com/ua/issues/economic2024/2/9518> (дата звернення: 14.04.2024).
63. Шкроміда В. В., Василюк М. М., Гнатюк Т. М. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання. Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2016. 219 с.
64. Шкроміда В., Шкроміда Н., Кузишин І. Міжнародні ініціативи розвитку інтегрованої звітності бізнесу. *Сталий розвиток економіки*. 2024. № 2(49). С. 153-156.
65. Юхименко П. І. Історія економіки та економічної думки: конспект лекцій. Біла Церква. Білоцерківський навчально-науково-виробничий комплекс «Освіта», 2019. 262 с.

66. Gnatiuk T., Shkromyda V., Shkromyda N. Digitalization of Accounting: Implementation Features and Efficiency Assessment. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*. 2023. № 10(2) pp. 45-58.

ДОДАТКИ

Додаток А

**Трактування українськими науковцями поняття «витрати» як
об'єкта бухгалтерського обліку**

Науковець	Визначення поняття «витрати»
Адаменко Т. М. [2]	Лише та частина затрат, яку використовують для отримання доходу звітного періоду у вигляді зменшення активів або збільшення зобов'язань, результатом чого є зменшення економічної вигоди діяльності підприємства.
Безверхий К. В. [6]	Елемент фінансової звітності, який визначається П(С)БО та МСБО для складання фінансової звітності.
Бондаренко Т. Ю. [7]	Достовірно оцінена величина економічних ресурсів, споживання яких у визначеному періоді призводить до змін у складі активів та зобов'язань підприємства та сприяє досягненню цілей його діяльності.
Ільченко Л. Б. [17]	Сума вартостей використаних ресурсів, що зменшує суму отриманого від реалізації продукції доходу, а отже, і розмір власного капіталу.
Лозинський Д. Л. [25]	Зменшення активів або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу.
Нападовська Л. В. [38]	Використання (відтік) грошових коштів і одночасно – це зменшення економічної вигоди протягом звітного періоду або збільшення зобов'язань підприємства, що призводить до зменшення капіталу.
Скрипник М. І. [56]	Частина використаних ресурсів, яка при визначенні прибутку підприємства за звітний період ставиться у відповідність з визначеними доходами.
Столяр Л. Г. [57]	Зменшення активів (грошових коштів, іншого майна) і (та) виникнення зобов'язань у звітному періоді в результаті господарської діяльності підприємства, що призводить до зменшення економічних вигод та зменшення власного капіталу.
Філіп (Попович) Л. В. [19]	Виражена в грошовому вимірнику сума спожитих в процесі господарської діяльності економічних ресурсів підприємства або збільшення його зобов'язань.

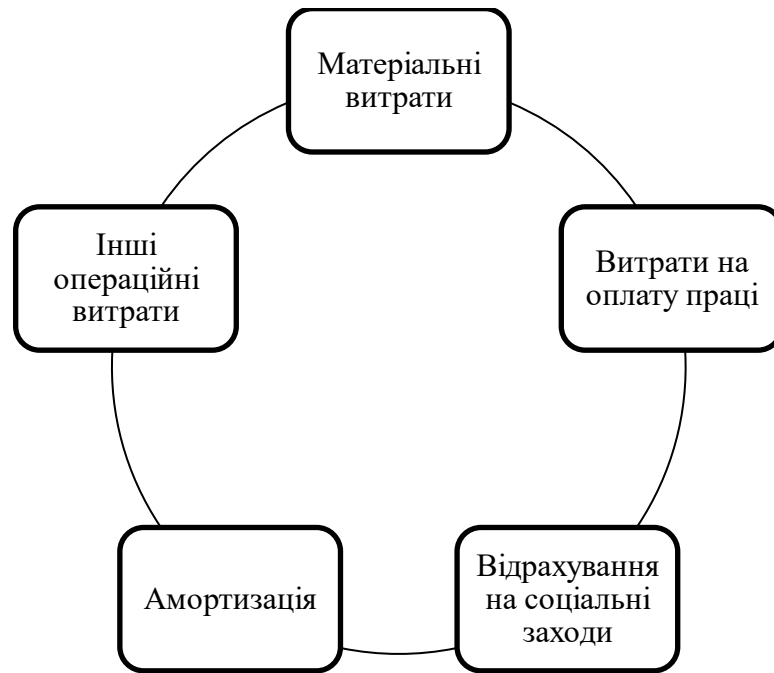

Рис. Класифікація виробничих витрат за економічними елементами витрат

Прямі	Непрямі
<ul style="list-style-type: none">• сировина та основні матеріали• допоміжні матеріали• покупні напівфабрикати та комплектуючі вироби, роботи і послуги виробничого характеру сторонніх підприємств та організацій• зворотні відходи (вираховуються)• транспортно –заготівельні витрати• електрична енергія на технологічні цілі• паливо на технологічні цілі• знос інструменту та приладів• основна заробітна плата основних робочих основних цехів• додаткова заробітна плата основних робочих основних цехів• нарахування на фонд заробітної плати• витрати на підготовку та освоєння виробництва• налагоджувальний брак• технологічно немінучий брак	<ul style="list-style-type: none">• витрати на утримання і експлуатацію обладнання• цехові витрати• витрати по супроводу і управлінню виробничим процесом

Рис. Класифікація виробничих витрат за статтями калькуляції

**Складові елементи облікової політики в частині організації
бухгалтерського обліку виробничих витрат**

Елементи об'єкта облікової політики	Альтернативні варіанти обліку виробничих витрат
Первинні документи з обліку виробничих витрат та графіки їх документообігу	Встановлюється підприємством самостійно виходячи з галузевих особливостей та потреб управління
Вибір класу рахунків для обліку витрат	Із використанням бухгалтерських рахунків класу 8 «Витрати за елементами»; із використанням бухгалтерських рахунків класу 9 «Витрати діяльності»; із використанням рахунків класів 8 «Витрати за елементами» і 9 «Витрати діяльності»
Перелік субрахунків та аналітичних рахунків, необхідних для відображення в обліку виробничих витрат	Встановлюється підприємством самостійно виходячи з галузевих особливостей та потреб управління
Склад витрат, які формують собівартість виробництва та реалізації продукції	Встановлюється підприємством самостійно виходячи з галузевих особливостей та потреб управління
Перелік статей калькуляції	Встановлюється підприємством самостійно виходячи з галузевих особливостей та потреб управління
Методи калькулювання собівартості продукції	Позамовний; попередільний; нормативний
Методи розподілу витрат виробництва продукції в незавершеному виробництві	Встановлюється підприємством самостійно виходячи з галузевих особливостей та потреб управління
Перелік і склад змінних та постійних загальновиробничих витрат	Встановлюється підприємством самостійно залежно від специфіки виробництва
Метод розподілу загальновиробничих витрат (визначення бази розподілу)	Години роботи; заробітна плата; обсяг діяльності; прямі витрати
Розподіл витрат за виробничим підрозділами та центрами виникнення витрат	Встановлюється підприємством самостійно виходячи з галузевих особливостей та потреб управління
Перелік об'єктів обліку витрат, об'єктів калькулювання та калькуляційних одиниць	Встановлюється підприємством самостійно виходячи з галузевих особливостей та потреб управління. Об'єкти можуть визначатися за: видами продукції; підрозділами підприємства; центрами відповідальності; видами діяльності
Система обліку витрат	Повних витрат; неповних витрат
Варіант зведеного обліку витрат виробництва	Напівфабрикатний; безнапівфабрикатний
Методи розробки бюджетів витрат та аналізу відхилень фактичних показників від бюджетних	Встановлюється підприємством самостійно виходячи з галузевих особливостей та потреб управління
Методи аналізу виробничих витрат	Встановлюється підприємством самостійно виходячи з галузевих особливостей та потреб управління

Додаток Е

Додаток 1
до Національного положення (стандарту)
бухгалтерського обліку 25 "Спрощена фінансова
звітність"
(пункт 4 розділу I)

ДОКУМЕНТ ПРИЙНЯТО

Фінансова звітність малого підприємства

Підприємство	Товариство з обмеженою відповідальністю "РБД №14"	Дата(рік,місяць,число)	2024	01	01
Територія	ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА	за ЄДРПОУ	03059413		
Організаційно-правова форма господарювання	Приватне підприємство	за КАТОТТГ	UA26040270010067876		
Вид економічної діяльності	Оптова торгівля деревиною, будівельними матеріалами та санітарно-технічним обладнанням	за КОПФГ	120		
Середня кількість працівників, осіб	5	за КВЕД	46.73		
Одиниця виміру:	тис. грн. з одним десятковим знаком				
Адреса, телефон	Мухи, буд. 10, м. РОГАТИН, РОГАТИНСЬКИЙ РАЙОН, ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА обл., 77001, Україна		21110		

1.Баланс на 31 грудня 2023 р.

Актив	Код рядка	На початок звітного року	Форма № 1-м Код за ДКУД 1801006	
			На кінець звітного періоду	
1	2	3	4	
I. Необоротні активи				
Нематеріальні активи	1000	-	-	
Первісна вартість	1001	-	-	
Накопичена амортизація	1002	(-)	(-)	
Незавершені капітальні інвестиції	1005	-	-	
Основні засоби :	1010	2 612,0	3 088,0	
первісна вартість	1011	3 435,8	3 797,2	
знос	1012	(823,8)	(709,2)	
Довгострокові біологічні активи	1020	-	-	
Довгострокові фінансові інвестиції	1030	4 401,6	4 401,6	
Інші необоротні активи	1090	-	-	
Усього за розділом I	1095	7 013,6	7 489,6	
II. Оборотні активи				
Запаси :	1100	237,4	60,5	
у тому числі готова продукція	1103	-	-	
Поточні біологічні активи	1110	-	-	
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	7 251,4	55,1	
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	1135	374,3	203,5	
у тому числі з податку на прибуток	1136	-	-	
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	33,8	-	
Поточні фінансові інвестиції	1160	-	-	
Гроші та їх еквіваленти	1165	414,6	252,8	
Витрати майбутніх періодів	1170	-	-	
Інші оборотні активи	1190	-	-	
Усього за розділом II	1195	8 311,5	571,9	
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	-	-	
Баланс	1300	15 325,1	8 061,5	

Пасив	Код рядка	На початок звітного року	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (паіовий) капітал			
Додатковий капітал	1400	224,0	224,0
Резервний капітал	1410	-	-
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1415	-	-
Неоплачений капітал	1420	196,1	2,3
Усього за розділом I	1425	(-)	(-)
II. Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення	1495	420,1	226,3
III. Поточні зобов'язання			
Короткострокові кредити банків			
Поточна кредиторська заборгованість за:	1600	-	-
довгостроковими зобов'язаннями			
товари, роботи, послуги	1610	62,0	-
розрахунками з бюджетом	1615	105,6	25,8
у тому числі з податку на прибуток	1620	43,1	37,3
розрахунками зі страхування	1621	43,1	37,3
розрахунками з оплати праці	1625	-	-
Доходи майбутніх періодів	1630	-	-
Інші поточні зобов'язання	1665	-	-
Усього за розділом III	1690	14 694,3	7 584,6
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1695	14 905,0	7 647,7
Баланс	1700	-	187,5
	1900	15 325,1	8 061,5

2. Звіт про фінансові результати
за _____ Рік 2023 _____ р.

Стаття	Код рядка	Форма № 2-м Код за ДКУД 1801007	
		За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	3 772,7	9 494,1
Інші операційні доходи	2120	4,5	23,4
Інші доходи	2240	-	-
Разом доходи (2000 + 2120 + 2240)	2280	3 777,2	9 517,5
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(2 789,3)	(9 074,4)
Інші операційні витрати	2180	(779,6)	(203,9)
Інші витрати	2270	(1,2)	(-)
Разом витрати (2050 + 2180 + 2270)	2285	(3 570,1)	(9 278,3)
Фінансовий результат до оподаткування (2280 – 2285)	2290	207,1	239,2
Податок на прибуток	2300	(37,3)	(43,1)
Чистий прибуток (збиток) (2290 – 2300)	2350	169,8	196,1

Керівник _____ (підпис)
Головний бухгалтер _____ (підпис)

ЕП МАКСИМІВ
БОГДАН
СТЕПАНОВИЧ
Максимів Богдан Степанович
(ініціали, прізвище)
Максимів Ганна Петрівна
(ініціали, прізвище)

1 Кодифікатор адміністративно-територіальних одиниць та територій територіальних громад